TITVLVS XXIII.

De Præſumptionibus.

1. *Ratio continuationis Rubricarum.*

1\. VIſo de Teſtibus & Inſtrumentis, procedit Compilator Juris Canonici ad aliud probationis genus, nempe ad Præſumptiones; nam & hæ ſunt quoddam probationis genus, dum quandoque plenè probant, ut violentæ; quandoque ſemiplenam probationem faciunt; quandoque alias præſumptiones coadjuvant, uti patebit ex dicendis.

§. I.

Quid, & quotuplex ſit Præſumptio?

SUMMARIUM.

2. *Præſumere quandoque accipitur in malam partem.*
   Præſumptio vi nominis, quid? Ibid.
3. *Ejus definitio ponitur, ac declaratur. Et num. ſeqq.*
4. *Qualiter differat à Conjectura?*
5. *Conjectura, quid?*
   Sumitur quandoque pro præſumptione. Ibid.
6. *Præſumptiones quandoque plenè probant, quandoque ſemiplenè &c.*
   An ſint vera probatio. Ibid.
7. *Præſumptio cedit veritati.*
8. *Eſt effectus indiciorum.*
   Præſumptio alia eſt probabilis, alia violenta, alia temeraria. Ibid.
9. *Indicium propriè acceptum, quid?*
10. *Indicium ſumitur quandoque pro plena probatione, ac pro præſumptione juris, & violenta.*
    Propriè tamen acceptum, eſt quid minus ſemiplenâ probatione. Ibid.
11. *Indiciorum multiplex eſt diviſio. Et num. ſeqq.*
12. *Indicium plenum, ſeu indubitatum ac certũ; &*
13. *Indicium ſemiplenum, ſeu dubitatum, quid?*
14. *Indicium proximum, & remotum.*
15. *Indicium leve, grave, & graviſſimum, quid?*
16. *Alia horum Indiciorum explicatio, juxta Jul. Clarum.*
17. *Quæ indicia ſint levia, vel gravia, judicis arbitrio relinquitur.*
18. *Præſumptio eſt multiplex. Et num. ſeqq.*
19. *Præſumptio juris, &*
20. *Præſumptio hominis, quæ?*
21. *Cur non omnis præſumptio legitima, ſit præſumptio juris?*
22. *Præſumptio naturæ, &*
23. *Præſumptio facti, quid, & quotuplex?*
24. *Præſumptio juris ſubdividitur; & alia eſt*
25. *Præſumptio juris tantùm: alia*
26. *Præſumptio juris & de jure; quæ?*
27. *Præſumptio juris quomodo differat à Fictione juris? Remiſſivè.*
28. *Præſumptio hominis eſt triplex.*
29. *Violenta,*
30. *Probabilis, & temeraria; quæ?*

2\. QUæritur I. Quid ſit Præſumptio? Reſp. I. *Præſumptio*, quantùm vim nominis attinet, idem eſt, ac *ante* & *ſumptio*, hoc eſt, *Anteſumptio*; quia videlicet ante legitimas probationes aliquid ſumit pro vero. Ita Menochius *lib. 1. de Præſumptionib. quæſt. 7. n. 4.* poſt Simancam *lib. Catholicar. Inſtitut. tit. 50. de Præſumpt. n. 4.* & alij Quamvis autem *præſumere* quandoque accipiatur in malam partem, ſeu pro temerè audere, ſeu tentare aliquid contra jus; prout ſumitur *in c. Sed nec ne Clerici vel Monachi &c.* ibi: *Nec Clericorum quiſquam exercere præſumat*, cum ſimilibus. Nihilominùs in propoſito *Præſumere* idem eſt, ac ex veriſimilibus argumentis, & conjecturis, aliquid exiſtimare: ac *Præſumptio* dicitur exiſtimatio, quæ ex veriſimilibus reſultat. Quod ut meliùs intelligatur,

3\. Reſp. II. *Præſumptio* eſt rationabilis conjectura (vel probatio) rei dubiæ, collecta ex argumentis & indicijs, quæ per rerum circumſtantias frequenter eveniunt. Ita in re communis: quamvis plures aliæ ejus definitiones afferri ſoleant; uti videre eſt apud Maſcardum *de Probation. quæſt. proœm. 10. n. 8. & ſeqq.* quarum potiſſima eſt illa, quam inter alios ſequitur Farinacius *lib. 1. Praxi Criminal. quæſt. 36. n. 72.* & Pirhing *h. t. n. 1.* dicens: *Præſumptio* eſt conjectura in rebus dubijs collecta

collecta ex argumentis, ſeu indicijs, per circumſtantias frequenter evenientibus.

4. Dicitur primò, *conjectura*. Quæ particula ſtat loco generis; quamvis non differat à præſumptione, niſi penes magis & minùs: nam Præſumptio importat magis determinatum aſſenſum, ſeu judicium; Conjectura verò potiùs ſuſpicionem. Pirhing *h. t. n. 3.* Et additur, *rationabilis*: ad excludendam conjecturam, & præſumptionem temerariam.

5. Quia verò nonnulli volunt, Conjecturam idem eſſe, quod Indicium: in quo ſenſu Menochius *de Præſumpt. lib. 1. quæſt. 7. n. 28.* & Maſcardus *de Probation. quæſt. proœm. 14. n. 3.* cum alijs aſſerunt, quòd *Conjectura* ſit latentis rei indicium: ſicque ly, *Conjectura*, in data definitione non poſſet ſtare loco generis, cùm præſumptio ſit effectus indiciorum. Plures etiam tenent, quòd conjectura & præſumptio idem ſint, atque unum pro altero in Jure accipiatur; ut *L. un.* junctâ Gloſsâ ℣. *Conjectura. ff. Si tabula teſtament. extab.* ac notat Farinacius *lib. 1. Praxis Criminal. quæſt. 36. n. 273.* & Maſcardus *cit. quæſt. 14. n. 2* allegans alios: in qua acceptatione rurſus ly, *conjectura*, malè poneretur loco generis, quia idem definiretur per idem.

6. Hinc in data præſumptionis definitione ſub disjunctione additur, *vel probatio*. Quæ particula extra controverſiam poteſt ſtare loco generis: nam in propoſito agitur de præſumptionibus, prout ipſæ præter teſtes & inſtrumenta, ſolent in judicijs deſervire loco probationum. Siquidem præſumptiones quandoque plenè probant; ut violentæ? quondoque ſemiplenam probationem faciunt: quandoque alias præſumptiones, ſeu conjecturas adjuvant; prout loquitur Abbas *ad Rubric. h. t.* atque ampliùs ex dicendis patebit. Quinimò Præſumptio dicitur eſſe vera probatio in materia, in qua probationes præſumptivæ duntaxat fieri poſſunt; putà, in filiatione, ac hujuſmodi: ut poſt Decium *in Rubric. de Probat. n. 17. & 166.* fatetur ipſemet Maſcardus *quæſt. 10. proœmial. n. 16.* haud obſtante, quòd *n. 14.* aſſeruerit, præſumptionem in genere ſumptam eſſe minus, quàm ſimplicem probationem.

7. Dicitur deinde in data *num. 3.* præſumptionis definitione, *rei dubiæ, ſeu controverſæ*. Quia præſumptio locum habet ſolummodò in dubijs: alioquin, ſi conſtet de re ipſa, præſumptio cedit veritati, *l. Imperatores. ff. de Probation.*

8. Dicitur ulteriùs, *ex argumentis, ſeu indicijs, per rerum circumſtantias plerumque evenientibus deſumpta.* Tum quia præſumptio eſt effectus indiciorum; & quò graviora vel leviora ſunt indicia, eò præſumptio eſt major vel minor: ipſa enim variatur, debilitatur, fortificatur plùs minùs, prout ſuadent indicia, ex quibus reſultat. Unde fit, quòd quædam præſumptio ſit probabilis, alia violenta, quædam verò temeraria: qualis eſt illa, quæ absque ullis indicijs, vel ſaltem non ſufficientibus concipitur; ac proinde eſt reijcienda & repellenda, neutiquam verò admittenda, *can. Oves, 6. q. 1.* cum concordantijs à Gloſſa *fin. ibid.* adductis.

Verùm quia præſumptio in ordine ad indicia explicatur, operæ pretium eſt etiam de his mentionem facere: unde

Quæritur II. Quid, & quotuplex ſit Indicium? 9.
Reſp. I. *Indicium* propriè acceptum, eſt notabile ſignum maleficij vel alterius rei, deſerviens ad veritatem cognoſcendam. Ita Jo. Andreas *in Addit. ad Speculator. tit. de Probation. §. ult. n. 19. ℣. Sciant.* Abbas *c. Tertio loco. num. 7. de Probat.* Sannig *h. t. cap. 1. n. 2.* & alij. Idque deſumitur ex *c. Præterea. 27. de Teſtib. & c. Tua nos. 19. §. Mane itaque de Homicid.* cum ſimilibus. Et dicitur *indicium*, hoc eſt, argumentum, quia rem indicat; prout loquitur Gloſſa *in l. Indicia certa. C. de Rei vendicat.* Quale indicium ſolet inſurgere ex aliqua ſingulari circumſtantia. Nebriſſenſis *in Vocabulario Juris, ℣. Indicium*: unde & in data definitione appellatur *Notabile ſignum*.

Additur verò, *indicium propriè dictum*. Quia 10.
indicium, ſic dictum generatim ab indicando, habet nonnullas alias acceptiones: & quandoque ſumitur pro plena probatione; ut *L. ult. C. de Probation.* ibi: *Vel indicijs ad probationem indubitatis, & luce clarioribus*; juncto textu *in d. l. Indicia certa. C. de Rei vendicat.* Quandoque pro præſumptione Juris, aut pro præſumptione violenta, qualis ſufficit ad ferendam ſententiam, *arg. l. Solent. ff. de Præſcriptis verbis.* ac notat Jo. Andreas, & Abbas, *ubi ſuprà.* Indicium tamen propriè acceptum, & prout impræſentiarũ definitur, eſt quid minus ſemiplenâ probatione. Gloſſa *in l. Cùm probatio. ℣. Deficit. ff. de Probation.* Bartolus *l. Excuſantur. §. Ad declarationem ff. L. 2. ff. de Excuſation. tutor.* Maſcardus *quæſt. 15. proœm. n. 4.*

Reſp. II. Indiciorum multiplex eſt diviſio: 11.
aliud enim eſt Indicium plenum, vel ſemiplenum; aliud proximum, vel remotum: aliud leve, grave, vel graviſſimum. Ita Menochius *lib. 1. de Præſumptionib. quæſt. 7. n. 14.* poſt Baldum *in l. Ea quidem. n. 8. C. de Accuſation.* Farinacius *lib. 1. Praxis Criminal. quæſt. 36. n. 35. & ſeqq.* Pirhing *h. t. n. 2.* Maſcardus *cit. quæſt. 15. n. 8. & 9.* & alij. Idque declaratur inductione: ſiquidem

Indicium plenum, ſeu (ut loquuntur) *indu-* 12.
bitatum, eſt illud, quod eſt ſufficiens ad movendum animum Judicis ad plenum aſſenſum: hoc eſt, quod ita arctat animum Judicis, ut omninò credat, & plus inveſtigare non curet. Et tale Indicium, ſive ſit unum, ſive conjunctum cum alijs, etiam *Indicium certum* appellatur, *cit. l. Indicia certa. C. de Rei vendicat.* Quale fuit illud, quod habuit Salomon in muliere rogante, ne infans divideretur, eò quòd commota fuiſſent viſcera ejus, veluti veræ matris, *c. Afferte. 2. h. t.* Tale etiam indicium foret homicidij ab eo perpetrati, qui egreſſus fuit è loco commiſſi homicidij totus pallidus, & gladium habens ſanguinolentum. Abbas *c. Tertio loco. n. 8. de Probation.* ponens nonnulla alia exempla indicii indubitati.

Indicium ſemiplenum, ſeu *dubitatum* verò, 13.
eſt ſignum fortiter movens animum Judicis ad aliquid credendum, vel diſcredendum, ſed cum aliquali dubio. Et de hoc procedit Gloſſa *in d. l. Cùm* pro-

probatio. ℣. *Deficit. ff. de Probation.* dicens, quòd *indicia ſint minus, quàm ſemiplena probatio:* de quibus nunc potiſſimùm ſermo eſt.

14. *Indicium proximum* dicitur, quod immediatè tangit ipſum negotium, vel maleficium, de quo quæritur. *Indicium remotum* verò eſt, quod immediatè non reſpicit veritatem delicti, ſeu negotij controverſi, ſed circumſtantias ejus. Farinacius *cit. quæſt. 36. n. 45. & ſeqq.* allegans alios.

15. *Indicium leve* cenſetur illud, quod non multùm urget: unde ſuſpicionem tantummodò gignit. Layman *lib. 3. Theolog. Moral. tract. 6. cap. 5. n. 2.* Pirhing *h. t. n. 2.* Sive, ut loquitur Farinacius *loc. cit. n. 54.* Indicium leve eſt, quod frequenter & facilè contingit abeſſe à tali negotio, ac reperiri in alio. *Indicium grave* econtrà eſt, quod frequenter contingit adeſſe, ſeu in tali negotio, aut maleficio intervenire: unde conſurgit præſumptio, ſeu opinio non levis, etſi necdum omninò certa, de commiſſo v. g. maleficio. *Indicium graviſſimum* cenſetur, quod frequentiſſimè ſolet adeſſe: ac proin parit aſſenſum moraliter certum.

16. Alio modo hanc Indiciorum diviſionem explicat Julius Clarus *lib. 5. Pract. Criminal. §. fin. quæſt. 20. n. 1. & 2.* dum *Indicia levia* appellat ea, quæ ſufficiunt ad capturam, ut Reo tollatur facultas fugiendi; ac etiam ad inquirendum, id eſt, ad aſſumendas ex officio informationes contra aliquem de delicto: non tamen ſufficiunt ad tranſmittendam ipſi inquiſitionem, vel citationem. *Indicia gravia* verò nominat, quæ ſufficiunt ad tranſmittendam Reo abſenti inquiſitionem, eúmque ſuper delicto examinandum, atque ad ipſum torquendum. *Indicia graviſſima* tandem vocat ea, quæ ſufficiunt etiam ad condemnandum, *arg. l. Sciant cuncti. C. de Probat.* Verùm hæc Clari deſcriptio Indiciorum procedit in ſolis cauſis criminalibus, ut patet: ſimúlque reſpicit potiùs effectum Indiciorum, quàm illorum ſubſtantiam; unde meritò retinetur prior.

17. Porrò quænam Indicia in caſibus particularibus ſint levia, vel gravia, adeóque ſufficientia ad capturam, vel inquiſitionem, aut torturam, prudentis Judicis arbitrio eſt relinquendum. Farinacius *cit. lib. 1. quæſt. 1. n. 45.* Menochius *lib. 2. de Arbitrar. Judic. caſ. 270. n. 4.* citans alios; eſtque jam dictum ſuprà *Tit. 18. De Confeſſis. § 4. n. 112. & §. 6. n. 139. & ſeqq.* enumerando quædam legitima Indicia in ſpecie. Quamquàm ejuſmodi arbitrium debeat eſſe regulatum; id eſt, debeat regi ſecundùm jura, & æquitatem, non autem pro mera Judicis voluntate aſſumi. Maſcardus *cit. quæſt. 15. n. 16.* eſtque in ſimili dictum ſuprà *Tit. 19. De Probationibus. §. 3. n. 60.* Nunc redeundo ad Præſumptiones,

18. Quæritur III. Quotuplex ſit Præſumptio? Reſp. I. Præſumptio eſt multiplex; uti notat Gloſſa *c. Is qui fidem.* ℣. *Contra præſumptionem. de Sponſalib.* & alia Gloſſa *in L. ult.* ℣. *Præſumptioni. ff. De eo quod metûs cauſa &c.* cum communi. Idque probatur inductione. Imprimis enim Præſumptio alia eſt juris, alia hominis.

Præſumptio juris (ſeu Canonis, aut Legis) dicitur illa, quæ in Jure habetur expreſſa: hoc eſt, 19.
quæ à Lege nominatim fit, aut ab ea approbatur. Sperellus *Deciſ. 174. Fori Eccleſiaſt. n. 50.* Menochius *lib. 1. de Præſumpt. quæſt. 5. n. 6.* Sive, *Præſumptio juris* dicitur, quando Jus ipſum ſuper incerto præſumit quidpiam ex conjecturis, atque ex tali præſumptione aliquid decernit. Abbas *c. Quanto. n. 2. h. t.* Maſcardus *quæſt. proœm. 10. num. 31.* & alij. Exemplum hujus extat *in cap. ult. de Reſtitut. ſpoliat. in 6.* ubi Decimæ præſumuntur ſpectare ad Eccleſiam Parochialem, niſi aliud oſtendatur. Item *l. Sive poſſidetis. C. de Probation.* ubi dominium patris præſumitur continuatum in filium hæredem; non in eum, qui contendit rem ſibi fuiſſe donatam à patre, niſi iſtud probaverit. Alia hujuſmodi exempla paſſim occurrunt in utroque Jure.

Præſumptio hominis econtrà dicitur, quæ nullo 20.
Jure ſcripta reperitur, ſed juxta rerum, circumſtantiarúmque exigentiam, & varietatem, prudenti hominis, putà Judicis, arbitrio concipitur. Sive, ut inquit Abbas *cit. c. Quanto. num. 3. h. t.* Præſumptio hominis eſt, quando Judex ex aliquibus conjecturis quidpiam pro- vel contra aliquem, ſeu in aliqua cauſa præſumit, ubi Jus ſpecificè aliquid non præſumit. Quia enim Judex debet animi ſui motum informare ex argumentis, & teſtimonijs, quæ rei aptiora eſſe compererit, *L. 3. ff. de Teſtib. & can. Si teſtes. 4. q. 3.* cum concordantijs: ad hoc autem non ſemper poſſit habere veram ſcientiam facti per ſenſum aliquem corporeum, niſi forſan factum ſit notorium permanens; hinc oportet, ut quandoque animi ſui motum informet ex præſumptionibus, quæ cauſentur ex varijs conjecturis, indicijs, aut etiam dictis teſtium. Et hæc dicitur *Præſumptio hominis.*

Dices. Omnis præſumptio, quæ eſt legitima, 21.
& non temeraria, fit Lege approbante; ergo nulla datur præſumptio hominis duntaxat. Reſp. neg. conſequent. Quia ad præſumptionem juris requiritur, ut ſpecialiter ſit aliquâ Lege, ſeu Canone expreſſa, prout fit in allatis *num. præced.* exemplis: unde non ſufficit, quòd tantùm terminis generalibus ſit permiſſa.

Addit Gloſſa *in cit. c. Is qui fidem. de Sponſa-* 22.
lib. & L. ult. ff. De eo quod metus cauſa &c. præſumptionem naturæ, & præſumptionem facti. Et quidem *Præſumptio naturæ* dicitur illa, quæ reſultat ex illis, quæ nobis naturaliter inſunt: ut amor filiorum, qui præſumitur erga parentes, & econtrà, cùm nobis ſit inſitus à natura. Unde in dubio non præſumitur mater, quæ non diligit filium, *c. Afferte. 2. h. t.* prout exemplificat Maſcardus *de Probat. Concl. 1226. n. 4.* Similiter juxta Gloſſam *loc. cit.* ſi parens exhæredavit filium, præſumitur contra eum, quòd injuſtè exhæredaverit; & hoc propter naturam: niſi ab eo, vel ejus hæredibus, juſta cauſa exhæredationis probetur, *l. Omnimodo. C. de Inoffic. Teſtament.*

Præſumptio facti dicitur, quando præſumitur aliquid ex ſubſequentibus factis circa præterita, vel ex

præ-

præteritis circa futura. Siquidem *Præſumptio facti* alia eſt præcedentis circa futura: ut ſi ſemel calumniatus es contra me, & iterùm velis me accuſare, præſumitur, quòd rurſus velis calumniari, *l. Si cui.* § *Iiſdem ff. de Accuſation.* & *can. Si accuſatorum. 3. q. 10.* & *c. Semel malus 8. de Reg. Jur. in 6.* cum ſimilibus. Unde vulgati illi verſiculi.

Rumor de veteri faciet ventura timeri.
Cras poterunt fieri turpia, ſicut heri.

Alia *Præſumptio facti* eſt ſubſequentis circa præterita, quando nimirùm ex facto ſubſequenti præſumitur circa præteritum: ut cùm aliqui accuſati fuerunt de adulterio, quod depellebant prætextu conſanguinitatis, ſi poſteà in matrimonium ſe conjunxerint, præſumitur facinus præteritum, de quo anteà fuerunt accuſati, *l. Si qui adulterij. C. Ad Leg. Jul. de Adulterijs*, cum ſimilibus.

24. Reſp. II. Præſumptio juris ſubdividitur in præſumptionem juris tantùm, & in præſumptionem juris & de jure. Ita Abbas *c. Quanto. n. 3. h. t.* & communis aliorum. Ratio eſt: quia quandoque Jus præſumit aliquid ex conjecturis in tantum, quòd ſuper illa præſumptione quid certum ſtatuat, illúdque veluti veriſſimum haberi velit: & hæc appellatur *Præſumptio juris & de jure.* Aliquando autem Jus aliquid præſumit, ſed ſuper ſua præſumptione non ita firmat pedes, ut ſuper illa certum quid ſtatuat: & hæc ſimpliciter vocatur *Præſumptio juris.* Itaque

25. *Præſumptio juris* tantùm eſt illa, cui Jus tamdiu innititur, donec contrarium probetur. Sic de jure quilibet præſumitur bonus, niſi probetur malus; ut *c. Mandata.* & *cap. ult. h. t.* Et econtrà, *ſemel malus ſemper præſumitur eſſe malus* (intellige, in eodem genere delicti, & niſi de emendatione appareat) juxta *Reg. 8. Jur. in 6.* Similiter vicinus hâc juris præſumptione præſumitur ſcire ea, quæ ſunt facta in vicinia, *c. Quoſdam.* & *ſeqq. h. t.* ubi plura alia hujuſmodi exempla habentur.

26. *Præſumptio juris & de jure* illa dicitur, propter quam Lex aliquid certum ſtatuit. Abbas *c. Inter alia. n. 6.* & *7. de Immunitat. Eccleſ.* Sive *Præſumptio juris & de jure* eſt ea, cui Jus adeò fortiter innititur, ut eam plenè pro veritate habendam decernat. Unde hæc tantum operatur in Foro judiciali, quantum veritas. Abbas *c. Is qui fidem. n. 2. de Sponſalib.* Neque recipit probationem in contrarium, *c. Is qui fidem. de Sponſalib.* & ampliùs dicetur infrà *num 52.* Et meritò hæc dicitur eſſe *Præſumptio juris*, utpote cùm ſit à Lege introducta: ſimul & *de jure*, quia ſuper hac præſumptione Lex firmum ſancivit jus, & eam pro veritate haberi voluit. Exemplum habetur *cit. c. Is qui fidem. de Sponſalib.* de matrimonio taliter præſumpto. Item *Clem. Litteris. de Probat.* ubi contra Litteras Summi Pontificis, de facto proprio atteſtantis, non admittitur probatio in oppoſitum. Talis etiam præſumptio juris, & de jure, eſt contra Tutorem, quòd res in inventario ab eodem deſcriptæ verè fuerint in bonis defuncti, *L. ult. C. Arbitrium tutelæ.* Omittuntur alia hujuſmodi exempla, quæ Gloſſa *fin. cit. c. Is qui fidem.* ℣. *Contra præſumptionem. de Sponſalib.* adducit.

Cæterùm, quâ ratione Præſumptio juris differat à Fictione juris, quídque ſit Fictio juris, fuſiùs atque ex profeſſo dictum fuit *Lib. 1. Tit. 2. De Conſtitutionibus.* §. *8. n. 176.* & *181 ac ſeqq.* 27.

Reſp. III. Præſumptio hominis eſt triplex; videlicet violenta, probabilis, & levis ſeu temeraria. Ita communis. Ratio eſt: quia præſumptio eſt collecta ex indicijs, uti liquet ex ejus definitione *num. 3.* allata: atqui hujuſmodi indicia quandoque ſunt gravia, vel etiam violenta; quandoque levia, vel etiam nullius momenti; ergo. Itaque 28.

Præſumptio violenta, ſeu vehemens ſic dicitur, quia in applicando animum violentat, ſeu vehementer trahit mentem Judicis ad credendum: & ideò hæc quandoque ſufficit ad condemnationem; ut *c. Afferte. 2. h. t.* 29.

Præſumptio probabilis eſt, quæ ex aliquibus veriſimilibus indicijs oritur: & hæc quandoque purgationem canonicam indicit, ut *c. Si quis de gradu. de Purgat. canon.* cum concordantijs: quandoque alios habet effectus, de quibus *n. 34.* & *36.* & *ſeqq.* Tandem *Præſumptio temeraria* cenſetur ea, quæ vel ex cauſis levibus, ac proinde inſufficientibus, vel ex factis æquè in bonam & malam partem referibilibus concipitur: & hæc eſt reijcienda, *can. Oves. 6. q. 1.* atque illicò ampliùs dicetur. 30.

* * *

§. II.

De effectu Præſumptionum, ſeu qualiter probent.

SUMMARIUM.

31. *Præſumptio hominis quam vim probandi habeat? Et num. ſeqq.*
Levis ſeu temeraria nihil probat, ſed eſt repellenda. Ibid.

32. *Probabilis, ſeu rationabilis, relinquitur arbitrio judicis; ac tantum probat, quantum ei videbitur.*
Præſumptio facit gradum probationis, juxta quod indicia ſtringunt. Ibid.

33. *Idque declaratur inductione.*

34. *Præſumptio hominis, cæteroquin probabilis, ſe ſolâ probat tantùm ſemiplenè.*

35. *Si verò adjuvetur publicâ famâ, vel alijs admini-*

miniculis, poteſt etiam facere plenam probationem. Et num. præced.

36. *Præſumptio hominis poteſt illum, qui contrarium aſſerit, gravare onere probationis, ſi Judici videatur.*

37. *Violenta præſumptio hominis transfert onus probandi in adverſarium.*

38. *Contra præſumptionem violentam admittitur probatio in contrarium.*

39. *Ea ſufficit ad ſententiam, ſaltem in cauſis civilibus non nimiùm arduis. Et num 37.*

40. *Præſumptio naturæ transfert onus probandi in adverſarium. Et num. 42.*

Primâ facie præſumitur quis idoneus, niſi aliud in contrarium oſtendatur. Ibid.

41. *Et quomodo iſtud ſit intelligendum?*

Idoneitas, ſeu qualitas, alia eſt homini intrinſeca, alia extrinſeca:

Et de qua procedat præſumptio naturæ? Ibid.

42. *Nemo præſumitur malus, niſi probetur malus. Et num. 83.*

43. *Præſumptio naturæ non transfert onus probandi in adverſarium, quando id, quod naturaliter ineſt, conſtat poſteà eſſe mutatum.*

44. *Idem dicendum, quando agitur de præjudicio tertij, niſi aliter probetur Actoris intentio.*

45. *Præſumptio juris, quos operetur effectus in materia probationum. Et num. ſeqq.*

Ubi hæc ſtat pro aliquo, tunc ipſe relevatur ab onere probandi. Ibid.

Qui habet præſumptionem juris pro ſe, dicitur habere intentionem ſuam fundatam. Ibid.

46. *Præſumptio juris habetur pro veritate, donec contrarium probetur.*

47. *Præſumptio juxta quosdam non eſt probatio: benè tamen probationis relevatio.*

48. *Præſumptio juris eſt liquidiſſima probatio, niſi contrariâ probatione elidatur. Et n. 46.*

49. *Ubi requiruntur probationes liquidiſſimæ, ſufficiunt præſumptiones juris contrariâ probatione non eliſæ.*

50. *Idem dicendum, ubi Lex requirit probationem per inſtrumenta.*

Præſumptio juris æquiparatur inſtrumento. Ibid.

51. *Contra Præſumptionem hominis, & contra præſumptionem juris tantùm, admittitur probatio in contrarium.*

52. *Hæc tamen contra præſumptionem juris & de jure regulariter non admittitur.*

53. *Fallit hoc in pluribus caſibus Et num. ſeqq.*

54. *Contra præſumptionem juris & de jure, admittitur propria confeſſio.*

55. *Probatio per confeſſionem partis, admittitur etiam contra ſententiam.*

56. *Contra præſumptionem juris & de jure, admittitur probatio indirectè.*

57. *Ac probatio per evidentiam facti, ſeu per notorium.*

Probatio per evidentiam facti nunquam cenſetur excluſa. Ibid.

58. *Si contra præſumptionem juris & de jure admittatur probatio parte non opponente, ceſſat præſumptio.*

59. *Adverſus eam admittitur probatio per teſtimonium quinque teſtium.*

Idem dicendum de tribus teſtibus multùm legalibus. Ibid.

31. Quæritur I. Quam vim probandi habeat Præſumptio hominis? Reſp. I. Præſumptio levis, ſeu temeraria, nihil omninò probat; quin potiùs eſt penitùs repellenda. Ita Gloſſa marginalis *can. Oves. 6. q. 1.* Vallenſis *h. t. §. 4. n. 1.* & communis. Et meritò: quia præſumptio levis, utpote ex inſufficientibus cauſis temerè concepta, importat ſuſpicionem temerariam: atqui *omnis ſuſpicio potiùs repellenda eſt, quàm approbanda, vel recipienda*, ut loquitur textus *cit. can. Oves. 6. q. 1.* In nullo enim poteſt ea prudenter movere animum Judicis: unde & *can. Primò ſemper. 2. q. 1.* Judicibus præcipitur: *Nullum ſuſpicionis arbitrio judicetis.* Et *c. Inquiſitioni. 44. §. fin. de Sentent. excomm.* dicitur, conſcientiam levis & temerariæ credulitatis eſſe explodendam.

32. Reſp. II. Præſumptio hominis, quæ videlicet Jure expreſſa non habetur, & cæteroquin probabilis ſeu rationabilis exiſtit, prudenti Judicis arbitrio relinquitur; ac tantum probat, quantum ſecundùm ſubjectam materiam, & ſpectatâ indiciorum gravitate, Judici videbitur. Ita Abbas *c. Is qui fidem. 30. n. 6. de Sponſalib.* ubi inter alia dicit, quòd de his non poſſit dari certa regula, ſed juxta quod indicia ſtringunt, præſumptio faciat gradum probationis: atque ampliùs tradit idem Abbas *c. Quantò. n. 3. h. t.* Bartolus *l. De ætate. n. 8. verſ. Ad cujus evidentiam. ff. de Minorib.* Menochius *lib. 2. de Arbitrar. Judic. caſ. 117. n. 2.* Maſcardus *de Probat. Concl. 1227. n. 1.* & alij. Ratio eſt: quia ubi Judex non poteſt perduci ad veram ſcientiam facti per aliquem ſenſum corporeum, debet is animi ſui motum informare ex argumentis & teſtimonijs, quæ rei aptiora, & vero proximiora eſſe compererit, *L. 3. ff. de Teſtib. & can. Si teſtes. 4. q. 3. §. 1. & c. Cauſam quæ. 14. de Sentent. & re judicat.* junctis concordantijs à Gloſſa *hîc ℣. Speciem*, allegatis. Atqui hoc ipſum non eſt aliud, quàm relinquere arbitrio Judicis, quantum in caſibus ſpecificis probent ſingula argumenta, ſeu conjecturæ; ſicque quantum gradum probationis præſumptio inde reſultans efficiat. Accedit, quòd generatim, quænam probatio hîc & nunc ſit plena & concludens, nec ne, Judicis arbitrio relinquatur, juxta dicta *Tit. 19. de Probationibus. §. 3. num. 60.* Atque, ut ibidem *num. 62. & ſeqq.* ſubjungitur, plures dentur caſus, in quibus non requiritur plena probatio, ſed ſufficit ſemiplena, vel alia ex conjecturis deprompta. Unde conſequens eſt, quòd Judex, ut arbitrium

trium ſuum ſit regulatum, teneatur attendere ad ſubjectam materiam; de qua controvertitur, & gravitatem indiciorum.

33. Hoc ipſum declaratur inductione. Nam tacendo nunc præſumptionem temerariam, qualis foret, ſi quis ex eo duntaxat, quòd viderit v. g. Titium cum muliere loquentem, vellet præſumere adulterium, éſtque penitus reijcienda, juxta proximè dicta. Quandoque dantur conjecturæ aliqualiter urgentes, quæ ſufficiunt ad cauſandam ſuſpicionem, & præſumptionem probabilem: ut ſi Titius ille cum quapiam puella ſæpiùs fuit viſus in ſecreto loqui, & confabulari, *arg. can. Clericus ſolus. diſt. 81.* Aliquando poſſunt eſſe conjecturæ, atque indicia magis urgentia, quæ proinde cauſant præſumptionem magis vehementem: aliquando etiam poſſunt ipſa eſſe urgentiſſima, ita ut generent præſumptionem violentam. Atqui nequit certa regula generalis dari, quænam indicia in ſingulis caſibus ſpecificis ſufficiant ad generandam hanc, vel illam præſumptionem; ergo non niſi prudenti Judicis arbitrio oportet iſtud relinquere determinandum. Verùm ponendo regulas quaſdam generaliores, ad regulandum, ſeu ritè informandum arbitrium Judicis accommodas,

34. Reſp. III. Præſumptio hominis, quæ cæteroquin eſt rationabilis ſeu probabilis, ſe ſolâ probat tantùm ſemiplenè: ſi verò adjuvetur publicâ famâ, vel alijs adminiculis, poteſt etiam facere plenam probationem. Ita Gloſſa *fin. in c. Inſinuatum. de Simonia.* Abbas *cit. c. Quantò. n. 3. h. t.* Baldus *ad Rubric. h. t. n. 2.* aſſerens, quòd præſumptio juris faciat plenam probationem, cui ſtandum eſt, niſi contrarium probetur; præſumptio hominis autem ſolùm ſemiplenè probet, niſi coadjuvetur, alijs videlicet adminiculis. Menochius *lib. 1. de Præſumptionib. quæſt. 94. n. 3. & 4.* aſſerens, ſententiam ferri non debere contra aliquem ex præſumptione hominis probabili; ſecùs, ex violenta. Vallenſis *h. t. §. 4. n. 1. & 2.* Sannig *eod. cap. 2. n. 4.* & alij. Prior pars deſumitur ex *c. Inquiſitioni. 44. §. fin. de Sentent. excomm. & c. Tertio loco. 13. h. t.* ubi habitâ tali præſumptione probabili, defertur partibus juramentum ſuppletorium: iſtud enim deferri non potuiſſet, ſi præſumptio illa ſemiplenè non probâſſet, *arg. l. In bonæ fidei. C. de Rebus credit.* neque potuiſſet exigi, ſi dicta præſumptio plenè probâſſet, *cap. 2. de Probation.* Accedit ratio: quia indicia, quibus innititur præſumptio hominis, atque ex varijs hominum moribus, & opinionibus oriuntur, ſunt quidem veriſimilia; unde & ſufficiunt ad torturam, juxta Bartolum *L. 1. à princip. ff. de Quæſt.* & alios; quia tamen adhuc ſunt debilia, & fallere poſſunt, ſicque non urgent ad indubitatè credendum, & concludendam veritatem facti; hinc præſumptio inde concepta cenſetur duntaxat probabilis & veriſimilis, ac proinde nequit plenè probare, ſed ſemiplenè tantùm, juxta prudens Judicis arbitrium.

35. Altera pars colligitur ex *c. Tertio loco. 13.* junctâ Gloſsâ, & DD. *ibid. h. t.* ubi præſumptio, aliàs probabilis tantùm, de commiſſa copula carnali ſponſi cum nepte ſponſæ concepta ex eo, quòd fuerint à teſtibus inſimul viſi per plana & nemora, vias & invia pluries circumvagari, plenè probavit accedente famâ viciniæ, & propriâ partium confeſſione juratâ: haud obſtante, quòd contra valorem matrimonij, atque ad obtinendam ſententiam divortij depoſuerint; quam etiam obtinuerunt. Concordat textus *in c. Illud quoque. 11. h. t.* juncto Summario, ubi dicitur, per cohabitationem diutinam, & famam de matrimonio, aliáque adminicula, probari matrimonium. Accedit, quòd plura indicia de ſe inſufficientia, conjungantur ad eundem effectum probationis; ſimúlque duæ probationes ſemiplenæ, faciant unam probationem plenam, juxta uberiùs dicta ſuprà *Tit. 18. De Confeſſis. §. 6. n. 142. & Tit. 19. De Probationibus. §. 4. n. 198. & ſeqq.*

Reſp. IV. Inſuper præſumptio hominis, ſi Judici videatur, poteſt illum, qui aſſerit contrarium, gravare onere probationis. Ita Bartolus *in l. De ætate. num. 8. ff. de Minorib.* Maſcardus *cit. Concl. 1227. n. 3.* allegans alios; ídque exemplificans in Actore, qui pro fundamento ſuæ intentionis allegat ætatem majorem: nam ſi Judex ex aſpectu corporis arbitrabitur, quòd reverà Actor habeat ætatem majorem, poterit abſque alia Actoris probatione gravare Reum, ut probet contrarium, ſicque onus probandi in ipſum transferre. Siquidem ætas hominis, quæ cæteroquin eſt difficilis probationis, inter alia poteſt probari ex aſpectu: qualis tamen probatio multùm relinquitur arbitrio Judicis. Menochius *lib. 2. de Arbitrar. Judic. caſ. 117. n. 1.* & alij. 36.

Reſp. V. Violenta præſumptio hominis pro aliquo, transfert onus probandi contrarium in adverſarium: & iſto per adverſarium non probato, facit plenam probationem; adeò, ut ad condemnationem ſufficiat, ſaltem in cauſis civilibus non nimiùm arduis. Primam partem probat textus in *c. Veniens.* & Abbas *ibid. n. 3. de Presbyt. non baptizat. & c. Ut noſtrum. § Porrò. Ut eccleſiaſtica beneficia &c.* ubi ob hujuſmodi violentam præſumptionem refunditur onus probandi in adverſarium. 37.

Ex quo conſequens eſt, quòd contra præſumptionem violentam admittatur probatio in contrarium. Gloſſa *fin. cit. c. Veniens.* & Abbas *cit. n. 3. de Presbyt. non baptizat.* Qui tamen addit, quòd probatio talis debeat eſſe evidentiſſima: ſiquidem, ut loquitur textus *ibid.* violenta præſumptio *pro certitudine eſt habenda, donec evidentiſſimis forſitan argumentis contrarium probetur.* Nec immeritò: quia efficacior probatio requiritur ab eo, qui probare vult illud, quòd non eſt veriſimile, *c. Quia veriſimile. 10. h. t.* 38.

Altera pars traditur ab Abbate *in c. Quantò. 3. h. t.* ubi ait, quòd violenta præſumptio dicatur illa, quæ ſufficit ad ſententiam: quia quaſi violenter trahit Judicem ad credendum. Sic *in c. Afferte. h. t.* refertur, quòd Salomon, Regum ſapientiſſimus, ex violenta quadam præſumptione tulerit ſententiam inter duas fœminas, de filio viven e 39.

coram eo litigantes. Ubi proinde Summarium, Jo. Andreas, Felinus, aliíque Doctores paſſim, ſic loquuntur : *Ex violenta præſumptione fertur diffinitiva.* Quænam autem in ſpecie ſit cenſenda præſumptio violenta, non niſi Judicis arbitrio determinari poteſt, juxta dicta *num. 32.* Additur etiam in Concluſione : *adeò ut ad condemnationem ſufficiat, ſaltem in cauſis civilibus non nimiùm arduis,* ob dicenda inferiùs *n. 61. & 62. & ſeqq.*

40. Reſp. VI. Præſumptio naturæ, ſeu reſultans ex ijs, quæ nobis naturaliter inſunt, tantam obtinet vim in materia probationum, ut transferat onus probandi in adverſarium ; hoc eſt, in eum, qui aſſerit aliquid contrarium præſumptioni naturali. Ita Gloſſa *fin. cap ult. h. t.* juncto textu *ibid.* aſſerente, quòd quis *primâ facie præſumitur idoneus, niſi aliud in contrarium oſtendatur.*

41. Hoc tamen intelligendum eſt de idoneitate intrinſeca, cum qua homo naſcitur, non de extrinſeca ; prout notat Abbas *ibid. n. 7.* éſtque uberiùs dictum ſuprà *Lib. 1. Tit. 12 De Scrutinio in ordine faciendo, n. 10.* Nam, ut inquit Gloſſa *c. Si fortè. ℣. Scientia. de Election. in 6.* & communis Doctorum, quædam qualitas eſt homini intrinſeca, cum qua videlicet homo naſcitur ; nempe, quòd aliquis ſit caſtus, pacificus, ſobrius &c. Et hanc quis præſumitur habere, donec contrarium probetur, *cit. cap. ult. h. t. & cap. un. de Scrutinio in ord. faciend.* cum ſimilibus : unde conſequens eſt, quòd loquendo de hac qualitate, ſeu idoneitate intrinſeca, præſumptio naturæ transferat onus probandi in adverſarium, qui eam ineſſe negat. Quædam verò qualitas eſt homini extrinſeca ; ut litteratura, ſeu quòd aliquis ſit vir doctus, bonus muſicus &c. Et talis debet probari, neque de hac procedit præſumptio naturæ.

42. Eandem Concluſionem, ſeu quod præſumptio naturæ transferat onus probandi in adverſarium, tradit Maſcardus *Concl. 1226. de Probat. n. 6. & ſeqq.* allegans alios : quæ præter jam dicta, probatur etiam ex *l. Omnimodo.* junctâ Gloſsâ *℣. Non licebit. C. de Inofficios. teſtament. & L. 2.* ubi Gloſſa *℣. Probationibus. C. Qui teſtamenta facere &c. & cap. un. de Scrutinio in ordin. faciend.* ubi dicitur, quòd quis *illum, quem indignum eſſe non novit, dignum debeat æſtimare.* Unde illud vulgatum : *Nemo præſumitur malus, niſi probetur malus ;* prout deſumitur ex *c. Mandata. 6. h. t. & can. In cunctis. 11. q. 3.* cum ſimilibus. Quia enim contra præſumptionem naturæ eſt, aliquem dicere malum, iſtud aſſerenti incumbit onus probandi.

43. Limitatur tamen data Concluſio, & præſumptio naturæ non transfert onus probandi in adverſarium, quando id, quod naturaliter ineſt, conſtat poſteà eſſe mutatum. Quia, ſi eſt ſuperinducta nova qualitas, quàm naturalis, ea ſemper præſumitur ineſſe, donec doceatur ſublata, *c. Semel malus. 8. de Reg. Jur. in 6.* Felinus *cap. ult. n. 15. h. t.* Maſcardus *cit. Concl. 1226. num. 16.* & alij.

44. Limitatur etiam, quando agitur de præjudicio tertij. Quia præſumptio naturæ non valet ad jus tertij perimendum, niſi aliter probetur Actoris intentio. D. Thomas *2. 2. q. 70. art. 3. ad 2.* aſſerens, de quolibet præſumendum eſſe bonum, niſi appareat contrarium ; dummodò non vergat in periculum alterius : quia tunc eſt adhibenda cautela, ut non de facili unicuique credatur, ſecundùm illud *1. Joan. 4. Nolite credere omni ſpiritui.* Gloſſa *in can. Si quis præpropera. diſt. 50. ℣. Videri,* dicens, cuipiam imputari, quòd nimis eſt credulus. Maſcardus *cit. Concl. 1226. n. 20. & 21.* cum alijs. Unde, ſi talis præſumptio vergat in præjudicium tertij, non transfert onus probandi in adverſarium ; cùm Lex ex parte Actoris ultra talem præſumptionem, aliud probationis genus requirat. Sicquippe Jura decreverunt, ut unius, etiam Judicis, verbo non credatur in præjudicium alterius, niſi aliorum teſtium adminiculo fulciatur, *c. Cùm à nobis. 28. de Teſtib.* cum ſimilibus : haud obſtante, quòd ſit præſumptio naturalis, quempiam eſſe veracem, nec mentiri, donec probetur oppoſitum. Gloſſa *fin. in c. Sicut nobis. 38. de Sentent. excommun.*

Quæritur II. Præſumptio juris quos operetur effectus in materia probationum ? Reſp. I. 45.
Præſumptio juris, ubi ſtat pro aliquo, tunc ipſe relevatur ab onere probandi, atque iſtud transfertur in adverſarium ejus. Ita Speculator *tit. de Præſumptionibus. §. Species. n. 3. & 4.* Sperellus *Deciſ. 27. Fori Eccleſiaſt. n. 68.* Bartolus *l. In illa. in fin. ff. de Verbor. obligat.* Maſcardus *de Probat. quæſt. 10. proœm. n. 37. & Concl. 1228. n. 2.* citans plurimos alios. Ratio eſt : quia, qui habet præſumptionem juris pro ſe, dicitur habere intentionem ſuam fundatam, *l. Generaliter. §. Si petitum. ff. de Fidecommiſſar. libertat.* Lex etenim parificat hos caſus, quòd quis probet ; vel, quòd habeat pro ſe Juris præſumptionem. Sperellus *Deciſ. 174. Fori Eccleſiaſtic. num. 52.* poſt Alciatum *de Præſumption. p. 3. n. 4.* & alios.

Reſp. II. Inſuper præſumptio juris habetur 46.
pro veritate, eíque ſtatur, donec contrarium probetur. Textus eſt *in cap. ult. de Reſtitut. ſpoliat. in 6. & c. Quia veriſimile. h. t. & l. Cùm de indebito. ff. de Probat.* cum ſimilibus. Sperellus *Deciſ. 174. Fori Eccleſiaſt. n. 57.* Menochius *de Præſumption. lib. 1. quæſt. 36. n. 3.* Jaſon *l. Licèt Imperator. n. 13. ff. de Legat. I.* Maſcardus *cit. Concl. 1228. n. 38.* aſſerens, quòd præſumptionis juris effectus ſit, ut ex eo alter, contra quem ſtat talis præſumptio juris, condemnetur, niſi ab ipſo probetur contrarium per quandam legitimam ſpeciem probationis. Siquidem præſumptio juris, eſt probatio liquidiſſima in cauſa cæteroquin obſcura, ſeu donec contrarium probetur, *l. Licèt Imperator. ff. de Legat. I.*

Nec obſtat, quòd præſumptio juris propriè 47.
non dicatur probatio, *arg. l. Lucius Titius,* ubi Bartolus, & Dynus *ff. de Condition. & demonſtrat.* ac notat Zoëſius *h. t. n. 4.* additâ ratione : Quia (inquit) probatio vera percipitur ſenſu corporeo, v. g. quòd teſtes viderint hominem occidi, audierint, interfuerint &c. hoc enim præſumptioni non convenit. Non obſtat, inquam : quia licèt præſumptio

ſumptio juxta quosdam Doctores propriè non ſit probatio, eſt tamen probationis relevatio, dum transfert onus probandi in alium. Maſcardus *quæſt. 10. proœm. n. 37.* Zoëſius, & alij.

48. Quinimò iſtiusmodi præſumptio juris dicitur liquidiſſima probatio, niſi contrariâ probatione elidatur. Gloſſa *fin. l. Si tutor petitus. ff. de Pericul. tutor.* Jaſon *l. Licèt Imperator. n. 8. ff. de Legat. I.* Sperellus *cit. Deciſ. 174. n. 52.* Maſcardus *d. quæſt. 10. n. 40. & Concl. 1228. n. 37.* Menochius *lib. 1. de Præſumption. quæſt. 81. n. 4.* Vallenſis *h. t. §. 4. n. 4.* Sannig *eod. cap. 2. n. 8.* & alij. Siquidem legum præſumptiones procedunt ex certis, ac legitimis indicijs: neque aptantur, niſi ſuper veriſimilibus, quæ plerumque fieri ſolent; ſicque fieri præſumuntur, niſi de contrario doceatur.

49. Et hinc, ubi ad victoriam conſequendam requiruntur probationes liquidiſſimæ (ut putà, ſi Statutum aliquod hujusmodi probationes requirat) ſufficit probare per præſumptiones à Jure inductas, & contrariâ probatione non eliſas; eò quòd hæ ſint probationes liquidiſſimæ. Felinus *ad Rubric. de Probat. n. 2.* poſt Baldum *in d. l. Si tutor petitus.* Maſcardus *ead. quæſt. 10. n. 41.*

50. Quin etiam hujusmodi præſumptio juris, quando contrariâ probatione non eliditur, ſufficit ad probandum, ubi Lex requirit probationem per Inſtrumentum: ut *l. Quicunque.* junctâ *L. 1. C. de Apochis publicis, lib. 10.* Ex quo loco infert Alexander *Conſil. 126. n. 7. lib. 6.* quòd præſumptio juris æquiparetur ſcripturæ. Maſcardus *loc. cit. n. 42.* allegans inſuper Baldum *L. 1. C. de Fideicommiſſ.* pluresque alios.

51. Quæritur III. An contra Præſumptionem, præſertim quæ eſt juris & de jure, admittatur probatio in contrarium? Reſp. I. Certum eſt, quòd contra Præſumptionem hominis, & etiam contra Præſumptionem juris tantùm, admittatur probatio in contrarium. Ita Gloſſa *fin. c. Is qui fidem. 30. de Sponſalib.* & communis. Idque patet tum ex *cap. 1 ac ſeqq. de Purgat. canon. & L. ult. ff. De eo quod metus cauſa &c.* ubi contra præſumptionem hominis probatio recipitur. Tum ex *c. Propoſuiſti. 4. de Probat. & cap. ult. de Reſtitut. ſpoliat. in 6. & l. Si chirographum. ff. de Probat.* & alibi: ubi contra præſumptionem juris tantùm admittitur probatio in contrarium. Et de hoc non eſt difficultas, benè tamen de præſumptione juris & de jure: unde

52. Reſp. II. Contra Præſumptionem juris & de jure, regulariter non admittitur probatio in contrarium. Ita textus expreſſus *cit. c. Is qui fidem. 30. de Sponſalib.* ibi: *Contra præſumptionem hujusmodi non eſt probatio admittenda.* Siquidem ſuper eam Lex firmum ſancivit jus, eámque pro veritate habet; uti loquitur Maſcardus *cit. quæſt. 10. proœm. num. 48.* Et idem operatur iſta præſumptio in caſu præſumpto, quod veritas in caſu vero. Abbas *in d. c. Is qui fidem. n. 2. & 4.* & Fagnanus *ibid. n. 3. & 5. de Sponſalib.* Qui tamen benè ſubjungunt, hoc eſſe intelligendum in Foro contentioſo, & judiciali duntaxat; non autem quoad Deum, & in Foro animæ: in hoc quippe non habet locum præſumptio, ſed ipſa veritas; eſtque ampliùs dictum *Lib. 1. Tit. 2. De Conſtitutionibus. §. 7. n. 168. & ſeqq.*

53. Reſp. III. Nihilominùs allata regula fallit in nonnullis caſibus. Ita Felinus *c. Quantò. n. 3. & 4. h. t.* Maſcardus *loc cit. n. 51. & ſeqq.* Vallenſis *h. t. §. 4.* Pirhing *h. t. n. 9. & ſeqq.* aliique communiter complures tales caſus referentes.

54. Sic imprimis contra Præſumptionem juris & de jure admittitur propria confeſſio ejus, pro quo ſtat talis præſumptio; ſive, in cujus favorem Jus præſumit. Abbas *c. Cùm contingat. n. 10. de Offic. Delegat.* Jaſon *l. Cùm te tranſegiſſe. n. 7. C. de Transact.* Felinus *loc. cit. n. 3.* Maſcardus *cit. n. 51.* & alij. Ratio eſt: quia is, in cujus favorem Jus præſumit, confitendo contrarium tollit præſumptionem juris, quatenus erat in ſui favorem: ſiquidem præſumptio cedit veritati *l. Imperatores. ff. de Probat.* Atqui confeſſio propria detegit veritatem; cùm nemo cenſeatur contra ſe temerè confiteri, ſimúlque propria confeſſio ſit optima probatio; ergo.

55. Et hâc de causâ probatio per confeſſionem partis, admittitur etiam contra ſententiam, quæ tranſivit in rem judicatam, licèt habeat pro ſe præſumptionem juris & de jure: adeò, ut ſententia illa, utpote ex propria confeſſione partis injuſta, ſit reſcindenda. Felinus *c. Quoniam contra. n. 25. & 26. de Probat.* Jaſon *in Repetit. l. Admonendi. n. 46. ff. de Jurejurand.* atque ex communi docet Maſcardus *cit. quæſt. 10. n. 53.* id tamen intelligens de confeſſione in judicio factâ: nam extrajudicialis plenè non probat, juxta dicta *Tit. 18. De Confeſſis, §. 2. n. 54. & ſeqq.*

56. Deinde contra Præſumptionem juris & de jure, admittitur probatio indirectè: quia cùm Lex ad hanc præſumptionem requirat certas qualitates & circumſtantias, ſemper admittitur probatio, quòd non ſimus in tali caſu, vel quòd deficiat aliqua ex qnalitatibus requiſitis. Sic contra matrimonium, quod *in cit. c. Is qui fidem. de Sponſalib.* præſumitur celebratum, admittitur indirectè probatio, per quam oſtenditur priùs fuiſſe renunciatum ſponſalibus; vel interceſſiſſe impedimentum dirimens, ratione cujus nequivit ſequi matrimonium. Gloſſa *in Clem. 1. ℣. Feciſſe. de Probat.* Felinus *cit. c. Quantò. n. 4. h. t.* Vallenſis *h. t. §. 4. n. 9.* Menochius *lib. 1. de Præſumptionib. quæſt. 71. n. 1.* citans plurimos alios.

57. Tertiò, contra Præſumptionem juris & de jure, admittitur probatio per evidentiam facti, ſeu per notorium. Quia probatio, quæ eſt per evidentiam facti, nunquam cenſetur excluſa: quando enim conſtat certò & evidenter de veritate, ceſſat dubium, circa quod verſatur præſumptio; unde neceſſe eſt, ut præſumptio cedat veritati, *cit. l. Imperatores. ff. de Probat.* Vallenſis *loc. cit. n. 10.* Felinus, *ubi ſuprà. num. 4. fall. 5.* Pirhing *h. t. num. 11.* Menochius *d. lib. 1. de Præſumpt. quæſt. 67. n. 1.* & alij.

58. Quartò, ſi contra Præſumptionem juris & de jure admiſſa fuerit probatio parte non opponente, ceſſat, atque tollitur ipſa præſumptio: quia adverſarius, qui nihil oppoſuit, videtur tacitè conſenſiſſe, ſuóque juri renunciâſſe, loquendo de caſu, in quo renunciare potuit. Abbas *c. Cùm contingat. n. 10. de Offic. Delegat.* Jaſon *in Repetit. l. Admonendi. n. 45. ff. de Jurejurand.* Felinus *cit. c. Quantò. n. 4. fall. 3. h. t.* allegans plures alios.

59. Huc accedit, quod tradit Menochius *cit. lib. 1. de Præſumpt. quæſt. 63. n. 1.* videlicet, adverſus præſumptionem juris & de jure admitti probationem in contrarium per teſtimonium quinque teſtium, *arg. l. Teſtium. C. de Teſtib.* ubi quinque teſtes ſufficiunt loco ſcripturæ: per ſcripturam verò admittitur probatio contra præſumptionem juris & de jure, *l. Generaliter. C. De non numerat. pecun.* Imò Menochius *eod. lib. 1. de Præſumption. quæſt. 64. n. 1. & 2.* allegans alios, cenſet, hoc ipſum procedere de duobus, vel tribus teſtibus ſummæ fidei, ſive multùm legalibus & probis. Conſentit Vallenſis *h. t. §. 4. num. 8.* & Pirhing *n. 11. eod.*

* * *

§. III.

De ſufficientia Præſumptionum ad ferendam ſententiam.

SUMMARIUM.

60. *Certum eſt, poſſe ferri ſententiam conformiter præſumptioni juris, niſi contrariâ probatione elidatur.*

61. *Etſi præſumptiones hominis regulariter plenam fidem non faciant, poſſunt tamen adeò vehementes exiſtere, ut ſufficiant ad ferendam ſententiam.*

62. *Saltem in cauſis civilibus non nimiùm arduis. Et num. præced.*

63. *Secùs in criminalibus criminaliter motis.*

64. *Et hujus ratio.*

65. 66. 67. *Solvuntur contraria. Et num. ſeqq.*

68. *Confeſſio conjugum, qui fatentur, quòd affinitas præceſſerit matrimonium, non ſufficit ad eorum ſeparationem; & quando?*

69. *Cauſa illa, in qua agitur de peccato carnis ad obtinendum divortium, non eſt criminalis, ſed quaſi mixta inter civilem & criminalem.*

70. *Reus ob ſolas vehementes præſumptiones in cauſis criminalibus non eſt condemnandus, ſed torquendus, vel Canonica purgatio ei indicenda.*

71. *An tali Reo pœna extraordinaria poſſit injungi? Et num. ſeqq.*

72. *Dicere, quòd quis majore vel minore pœnâ ſit afficiendus, eò quòd delictum magis vel minùs fuerit probatum, eſt inconveniens.*

73. *Poteſt tamen propter ipſa indicia, quæ de ſe mala ſunt, pœna extraordinaria imponi.*

74. *Quæ ſit obligatio Legum in præſumptione fundatarum? Remiſſivè.*

60. QUæritur I. Utrùm tam ex præſumptione juris, quàm hominis, poſſit ferri ſententia? Reſp. I. Certum eſt, poſſe conformiter præſumptioni juris ferri ſententiam, niſi contrariâ probatione elidatur. Ita Menochius *de Præſumpt. lib. 1. quæſt. 94. n. 1. & 2.* aſſerens, hoc eſſe certum & clarum. Idque patet ex *c. Nullus. 4. & c. Quoſdam. 7. & ſeqq. h. t. & cap. ult. de Reſtitut. ſpoliat. in 6.* cum ſimilibus. Nam quod per præſumptionem juris conſtat, ſatis patere dicitur, inquit Abbas *c. Ad noſtram. n. 6. de Emption. & vendit.* iſtud probans ex *l. Licèt Imperator. ff. de Legat. I.* & Sperellus *Deciſ. 27. Fori Eccleſiaſt. n. 63.* & alij. Quinimò præſumptio juris habetur pro veritate, eſtque probatio liquidiſſima, niſi contrarium probari valeat, juxta dicta *n. 46.*

61. Reſp. II. Etſi præſumptiones hominis regulariter plenam fidem non faciant, ſicque juxta eas ſententia ferri nequeat, niſi alijs adminiculis adjuventur, uti dictum eſt ſuprà *n. 34. & ſeqq.* poſſunt nihilominùs præſumptiones hominis adeò vehementes, ſeu violentæ exiſtere, ut ſufficiant ad ferendam ſententiam diffinitivam, ſaltem in cauſis civilibus non nimiùm arduis. Ita Menochius *lib. 1. de Præſumption. quæſt. 94. n. 3. & 4.* Malcardus *de Probat. Concl. 1227. n. 6. & ſeqq.* cum communi Doctorum. Idque patet ex *c. Afferte. 2. h. t.* ubi Salomon ex hujuſmodi violenta præſumptione legitur tuliſſe ſententiam inter duas Meretrices, de filio vivente coram eo litigantes. Unde citatum Capitulum ſic ſummatur: *Ex violenta præſumptione fertur diffinitiva; & eſt caſus notabilis.* Similiter *c. Litteris. 12. & c. Tertio loco. 13. h. t.* per violentam præſumptionem probatur copula carnalis; quando videlicet ſolus cum ſola, nudus cum nuda in eodem lecto jacens, repertus fuit: adeò, ut ex tam violenta præſumptione poſſit ſententia divortij promulgari, ut ibidem ſubjungitur. Inſuper *l. Quæro. §. fin. ff. de Ædilitio edicto*, ſi alia indicia non deficiant, decernitur, ferendam eſſe ſententiam ob confeſſionem ſervi fugitivi. Concordant dicta ſuperiùs. *§. præced. num. 32. & ſeqq.*

Additur notanter in Concluſione, *ſaltem in* 62.
cauſis civilibus non nimiùm arduis. Utrùm enim ea procedat etiam in cauſis criminalibus (quibus æquiparantur cauſæ civiles arduæ, magnique momenti

menti, juxta dicta ſuperiùs *Tit. 20. De Teſtibus. §. 3. n. 81.*) multùm variant Doctores. Et alij quidem affirmant, alij negant : nonnulli verò mediâ viâ incedentes volunt, condemnari quidem poſſe Reum ex præſumptionibus violentis, ſed ad pœnam mitiorem duntaxat, ſeu extraordinariam : uti videre eſt apud Fachineum *lib. 1. Controverſ. Jur. cap. 29.* Menochium *cit. lib. 1. de Præſumpt. quæſt. 97. n. 19. & ſeqq.* Engel *h. t. n. 3.* & alios. Pro cujus reſolutione,

63. Quæritur II. Utrùm etiam in cauſis criminalibus poſſit ex præſumptionibus ferri ſententia? Reſp. I. Ex ſolis præſumptionibus, etiam vehementibus, nemo in cauſa criminali criminaliter mota condemnandus eſt. Ita Fachineus *cit. lib. 1. Controverſ. Jur. cap. 29.* Maſcardus *de Probat. Concl. 1228. n. 73. & ſeqq.* cum alijs docens, quòd nemo poſſit ex quibuſcunque urgentiſſimis præſumptionibus, & conjecturis, condemnari de maleficio pœnâ aliquâ corporali : quia, ut quis condemnetur, & puniatur de maleficio criminaliter, debent præſumptiones eſſe violentæ, & ſic à Lege approbatæ, vel inductæ ; non autem veriſimiles, & probabiles, prout ſunt hominis præſumptiones, quæ non adeò indubitatæ ſunt, quin quandoque ſollicitam dubitationem ſemper recipiant. Ita Maſcardus citans plures alios. Eandem Concluſionem noviſſimè tenet Engel *h. t. n. 4.* & Pirhing *eod. n. 49.* id tamen limitans, niſi conjecturæ, ſeu præſumptiones ſint valdè violentæ, & urgentiſſimæ : ſive, ut loquitur Engel *n. 5.* niſi indicia ſint indubitata, & luce clariora, ſeu talia, quæ evidentiam rei inducunt; prout fit, ſi marito per annum abſente uxor gravida reperiatur.

64. Ratio Concluſionis taliter declaratæ eſt. Quia in cauſis criminalibus criminaliter motis, ut poſſit Reus condemnari, requiruntur probationes luce clariores, *L. ult. C. de Probat.* ibi: *Inſtructa apertiſſimis documentis, vel indicijs ad probationem indubitatis, & luce clarioribus expedita.* Alioquin enim præſtat nocentem dimittere, quàm innocentem damnare, *l. Abſentem. ff. de Pœnis.* Deinde idipſum clarè deſumitur ex *c. Litteras veſtras. 14. h. t.* ubi Pontifex *propter ſolam ſuſpicionem, quamvis vehementem, noluit aliquem de tam gravi crimine* (Hæreſis videlicet) *condemnari*, de quo tamen fuerat præſumptio vehemens, juxta Summarium, & Doctores *ibid.*

65. Objicies contra hanc Concluſionem, afferendo fundamentum oppoſitæ ſententiæ. In relata *L. ult. C. de Probat.* expreſsè dicitur etiam indicia ſufficere poſſe ad condemnationem in cauſa criminali; ergo. Reſp. Textum allegatum loqui ſolummodò *de indicijs indubitatis, & luce clarioribus*: quale foret, ſi marito per annum abſente uxor gravida reperiatur ; talia enim indicia indubitata, lucéque clariora, in data Concluſione expreſsè excipiuntur : ſecùs dicendum de ſolis præſumptionibus, quantumvis vehementibus.

66. Inſtabis. *In c. Afferte. 2. & c. Litteris. 12. & c. Tertio loco. 13. h. t.* habentur ſolæ præſumptiones, & tamen ex illis lata eſt ſententia; ergo nulla ſolutio. Reſp. neg. conſequent. Quia *c. Afferte* loquitur de cauſis civilibus, in quibus poſſe ferri ſententiam ex præſumptione violenta, ultrò conceditur : ſecùs dicendum in cauſis criminalibus criminaliter motis, præſertim ubi agitur ad pœnam ſanguinis. Intellige, niſi forſan præſumptiones forent urgentiſſimæ, ſeu ortæ ex indicijs indubitatis, & luce clarioribus ; prout jam exemplificatum eſt in adulterio, dum uxor reperitur gravida abſente viro per annum, aut hujusmodi: tunc enim poteſt infligi pœna ordinaria quantumcunque maxima, *cit. L. ult. C. de Probat.* ac notat Abbas *c. Afferte. n. 6. h. t.*

Ad *c. Litteris. & c. Tertio loco. h. t.* ubi per 67.
violentam præſumptionem probatur delictum carnis, adeò ut in priori loco fuerit lata ſententia divortij quoad thorum inter conjuges, in ſecundo autem declarata fuerit nullitas matrimonij, ſeu ſponſalium de præſenti contractorum : Reſpondet Engel *h. t. n. 5.* ibi interveniſſe indicia indubitata peccati carnis : talia enim, quæ ibidem recenſentur, ſufficientem conſtituunt probationem, maximè in delictis carnalibus, non niſi in ſecreto conſummari ſolitis, ac proinde difficulter probandis. Quinimò indicia *in cit. c. Tertio loco. h. t.* relata, ſaltem conjunctim accepta, evidentiam facti induxerunt ; eò quòd acceſſerit jurata, & judicialis confeſſio utriusque partis de peccatò carnis ante matrimonium cum nepte ſponſæ perpetratò : ſimulque illud *non diceretur occultum, ſed quaſi prædicaretur à pluribus manifeſtum*, prout ſubjungit textus. Unde non mirum, quòd ſecuta fuerit ſententia ſuper nullitate matrimonij contracti.

Nec obſtat, quòd alioquin confeſſio conjugum, 68.
qui fatentur, quòd affinitas præceſſerit matrimonium, non ſufficiat ad eorum ſeparationem, ne forſan colludant contra matrimonium, *c. Super eo. 5. De eo, qui cognovit conſanguin.* Reſp. enim, quòd hæc præſumptio colluſionis ceſſaverit *in cit. c. Tertio loco. h. t.* cùm ibi *juvenis nollet ab ea, quam deſponſaverat, ſeparari*; ut loquitur textus, & ampliùs declarat Gloſſa ℣. *Nollet ab ea.* & Abbas *ibid. n. 1. & 4.* Hinc enim patet, quòd non pravo animo colludendi contra matrimonium; ſed ob religionem juramenti dictam confeſſionem fecerint.

Accedit, quòd in citatis Capitulis non ſit ſer- 69.
mò de cauſis propriè criminalibus, ſeu criminaliter motis, de quibus loquitur noſtra Concluſio. Siquidem ibi non agebatur de peccato carnis ad pœnam publicam, ſeu legitimam inferendam; ſed in ordine ad obtinendum divortium quoad thorum, vel diſſolutionem matrimonij nulliter contracti, uti liquet ex textu. Atqui hujusmodi cauſa non eſt propriè criminalis, haud obſtante, quòd in ea quis accuſetur de crimine carnali ; ſed eſt quaſi mixta inter civilem & criminalem ; prout habetur *c. Tuæ fraternitati. 5. de Procuratorib.* ubi de tali caſu ſic legitur : *Quoniam hujusmodi accuſatio* (de adulterio) *etſi de crimine fiat, non eſt tamen criminalis, ſed quaſi mixta inter civilem & criminalem.*

70. Remanet proinde, quòd ſi ſolæ vehementes conjecturæ, ſeu præſumptiones urgeant, in cauſis criminalibus criminaliter motis Reus non ſit condemnandus: ſed vel is ad extorquendam confeſſionem ſubijciatur torturæ, ſpectato præſertim Jure Civili: vel ipſi indicatur purgatio canonica, juxta Sacros Canones, *tot. tit. de Purgat. Canon.*

71. An autem tali Reo pœna extraordinaria poſſit injungi, ſpectandæ erunt aliæ circumſtantiæ, *arg. c. Litteras veſtras. 14. h. t.* ubi cuipiam de hæreſi graviter ſuſpecto pœna extraordinaria fuit injuncta: non quidem propter ipſummet crimen hæreſis, quia de tam gravi crimine non fuit convictus, neque condemnatus: ſed propter indicia hæreſis, quæ fuerunt de ſe mala, & ſcandaloſa; ſicque ex ſe jam promeruerunt aliquam pœnam, ſaltem arbitrariam.

72. Dicere autem, quòd quis majore vel minore pœnâ ſit afficiendus, eò quòd delictum magìs vel minùs fuerit probatum, nimis eſt inconveniens; prout obſervat Franciſcus Sarmientus *Select. Interpretat. lib. 1. cap. 1.* quem ſequitur Engel *h. t. n. 6.* Quia major, vel minor probatio non auget, neque minuit malitiam delinquentis: & ſi ob gravia indicia Reus fuerit torturæ ſubjectus, negaverit tamen ſe deliquiſſe, jam cenſentur purgatæ præſumptiones, & indicia; ſicque Reus erit abſolvendus.

Quòd ſi forſan ejuſmodi indicia de ſe forent mala, & digna cujuſdam pœnæ extraordinariæ: tunc locum habere poterit ſententia Innocentij *in c. Quia veriſimile. n. 5. h. t.* Felini *c. Afferte. n. 6. & ſeqq. eod.* Menochij *lib. 1. de Præſumptionibus. quæſt. 97. n. 23. & 25. ac ſeqq.* & aliorum, volentium, quòd ſi ſententia diffinitiva fertur, & aliquis condemnatur ex præſumptionibus violentis, Judex multùm debeat temperare ſententiam, ita ut non condemnet, niſi raro, & ad modicam pœnam. Talis quippe pœna poteſt infligi propter indicia gravia, & ritè probata, ubi hæc de ſe mala ſunt, & digna alicujus pœnæ extraordinariæ. 73.

Quæritur III. Quæ ſit obligatio Legum in præſumptione fundatarum? Reſp. De hoc ex profeſſo, ac fuſiùs, dictum eſſe ſuperiùs *Lib. 1. Tit. 2. De Conſtitutionibus. §. 7. num. 162. uſque ad num. 175.* quò proinde Benevolus Lector remittitur. 74.

* * *

§. IV.

De conjunctione, ac prævalentia Præſumptionum, ubi & de nonnullis harum in ſpecie.

SUMMARIUM.

75. *In cauſis civilibus plures præſumptiones poſſunt conjungi ad faciendam plenam probationem.*

76. *Dummodò ſeorſim inducant ſemiplenam probationem: aliàs ſecùs.*

Si plura indicia in ſimul conſtituant ſemiplenam probationem, poteſt deferri juramentum ſuppletorium. Ibid.

77. *In cauſis tamen criminalibus non ſufficiunt plures præſumptiones ad faciendam plenam probationem.*

78. *Præſumptio una an, & quando prævaleat alteri? Et num. ſeqq.*

Præſumptio fortior, juxta arbitrium Judicis, tollit aliam minùs fortem. Ibid.

79. *Declaratur iſtud exemplis.*

80. *Præſumptiones in genere, tolluntur per præſumptiones in ſpecie.*

81. *Præſumptio naturæ prævalet contrarijs præſumptionibus.*

82. *Præſumptio honeſtior eſt recipienda, habitâ potiſſimùm ratione perſonæ & dignitatis.*

Magìs credendum eſt teſtibus deponentibus de bonitate, quàm aliter aſſerentibus. Ibid.

83. *Ex pluribus præſumptionibus amplectenda eſt ea, quæ eſt excluſiva delicti.*

84. *Solvitur inſtantia* ex cap. 1. h. t.

85. *Præſumptio benignior, & partui favorabilior, eſt præferenda alijs.*

Filius præſumitur legitimus, etiamſi probetur, uxorem tempore conceptionis filij fuiſſe adulteram. Ibid.

86. *Præſumitur pro Viris litteratis, providis & honeſtis, quòd in ſuis negotijs ritè proceſſerint, donec contrarium probetur.*

87. *Sicut & pro publico Notario.*

88. *Ac Judice judicialiter procedente, &c.*

89. *Præſumptio veriſimilior vincit minùs veriſimilem.*

90. *Præſumptiones pro validitate actûs, præferuntur contrarijs præſumptionibus.*

91. *Præſumptio illa, quæ facit valere actum, eſt regina aliarum præſumptionum.*

92. *Præſumptio juris prævalet præſumptioni hominis.*

93. *Præſumptiones vel maximè tolluntur per probationem in contrarium.*

94. *Præſumptiones hinc inde militantes, ac penitus æquales, invicem ſe collidunt.*

95. *Omne maleficium præſumitur factum malo animo, niſi probetur contrarium. Et num. ſeq. ac n. 84.*

96. *Præſumptio contraria poteſt tollere præſumptionem fraudis.*

97. *Ex præteritis præſumitur circa futura. Et num. ſeqq.*

Ex bona converſatione in adoleſcentia, præſumitur

ſumitur puer bonus futurus in ætate virili; & quomodo? Ibid.

Nihil incertius, quàm vita adoleſcentium. Ibid.

98. *Non præſumitur incontinens in ſenectute, qui in juventute vixit continens &c.*

99. *Ex præteritis præſumitur in futurum, etiam in malam partem.*

100. Semel malus, ſemper præſumitur eſſe malus: *& quomodo?*

Emendatio criminoſi præſumitur, ſi is per triennium ab improbè factis abſtinuit. Ibid.

101. *Ex præteritis præſumitur tripliciter; nempe circa præteritum, circa præſens, & circa futurum.*

102. *Eodem modo ex præſenti poteſt elici præſumptio tripliciter.*

103. *Præſumitur contra eum, qui ſubterfugit judicium: & præſumitur pro illo, qui ſe offert judicio.*

104. *Fuga poſt patratum ſcelus, facit præſumptionem contra fugientem.*

105. *Niſi appareat alia rationabilis cauſa diſcedendi.*

106. *Qui ex duobus illatis, ſeu ſibi objectis, unum duntaxat negat, alterum affirmare præſumitur; & quando?*

107. Qui tacet, conſentire videtur: *& quando?*

108. *Vicinus præſumitur ſcire ea, quæ ſunt geſta in vicinia: & qualiter iſtud ſit intelligendum?*

109. *Factum præſumitur notum in vicino loco, quod eſt notum in remoto.*

110. *Præſumptiones Juris Civilis plures. Remiſſivè.*

75. Quæritur I. Utrùm plures Præſumptiones conjungantur ad faciendam unam plenam? Reſp. I. In cauſis civilibus plures præſumptiones poſſunt conjungi; duæque earum faciant plenam probationem, dummodo ſeorſim inducant ſaltem ſemiplenam probationem. Ita Gloſſa *in c. Cùm cauſam. ℣. Teſtes. & ℣. Adminicula. de Probation.* & alia Gloſſa *in c. Illud quoque. ℣. Fama loci.* juncto textu *ibid. h. t. & l. Inſtrumenta. C. de Probat.* Abbas *c. A nobis. n. 2. Qui matrimonium accuſ. poſſ.* ubi ait, quòd variæ præſumptiones conjungi poſſint ad ſententiam proferendam. Bartolus *l. Excuſantur. §. Viſo quid. ff. de Excuſation. tutor.* Jaſon *in Repet. l. Admonendi. n. 253. & ſeqq. ff. de Jurejurand.* Maſcardus *de Probat. Concl. 1230. n. 1. & 18. ac ſeqq. & Concl. 1228. n. 85.* dicens, quòd in civilibus plura indicia & præſumptiones plenam inducant probationem, non tamen in criminalibus: atque addit, hanc eſſe communem Doctorum ſententiam, quorum plurimos citat. Idque præter Canones proximè citatos, probatur ex *l. Quæro. §. fin. ff. de Ædilitio Edicto. & l. Excuſantur. §. Ætas. ff. de Excuſation. tutor.* ubi tales probationes in civilibus recipiuntur. Concordant dicta ſuperiùs *Tit. 19. De Probationibus. §. 4. n. 98. & ſeqq.* ibi quippe fuſiùs oſtenſum fuit, quòd ex duabus probationibus ſemiplenis conſtituatur una plena. Unde illud vulgatum: *Quæ non proſunt ſingula, multa juvant.*

76. Additur tamen, *dummodo ſeorſim inducant ſaltem ſemiplenam probationem.* Si enim duæ tales præſumptiones ſingillatim minùs probarent, quàm ſemiplenè, hoc ipſo non poſſent efficere plenam probationem etiam conjunctim, & ſimul ſumptæ. Maſcardus *cit. Concl. 1230. n. 18.* cum alijs. Quamquàm per hoc non negetur, quòd unum indicium etiam à remotis juvet aliud, & una præſumptio corroboret aliam. Jo. Andreas *in Addit. ad Speculatorem. tit. de Præſumption. §. Species. ℣. De tertia præſumptione*, & alij. Unde ſi plura indicia in ſimul conſtituant ſemiplenam probationem, poteſt deferri etiam juramentum ſuppletorium: ſecùs, ſi minùs probent, quàm ſemiplenè. Abbas *cap. ult. §. Sanè. n. 8. de Jurejurand.*

Reſp. II. Loquendo tamen de cauſis criminalibus, ubi agitur de pœna capitali, non ſufficiunt plures præſumptiones ad faciendam unam plenam probationem. 77. Ita Bartolus *cit. l. Excuſantur. ff. de Excuſation. tutor.* Speculator *tit. de Præſumptionib. §. Species. num. 7.* Maſcardus *quæſt. 10. proœm. n. 78. & cit. Concl. 1228. n. 85.* allegans communem. Ratio eſt: quia in iſtis requiruntur probationes indubitatæ, ac luce meridianâ clariores, *L. ult. C. de Probation. & can. Sciant 2. q. 8.* cum ſimilibus: atqui tales indubitatæ probationes non ſunt illæ, quæ deſumuntur ex conjecturis etiam pluribus, utpote quæ ſemper ſollicitam quandam dubitationem recipiunt; ergo.

Quæritur II. An, & quando una Præſumptio prævaleat alteri, hàncque tollat? 78. Reſp. I. Præſumptio illa, quæ eſt fortior alterâ juxta prudens arbitrium Judicis, prævalet, ac tollit aliam minùs fortem. Ita Gloſſa *fin. in c. Accedens.* & Abbas *ibid. n. 4. de Crimine falſi.* Alexander *Conſil. 124. n. 11. lib. 6.* Everardus *Loco. 11. à Veriſimili. n. 13. & 14.* Menochius *Conſil. 409. n. 67. lib. 5.* Card. Tuſchus *Litt. P. Concl. 613. n. 1. & ſeqq.* Sperellus *Deciſ. 5. Fori Eccleſiaſt. n. 96.* Maſcardus *de Probat. Concl. 1231. n. 1. & ſeqq.* citans alios. Idque deſumitur ex *cit. c. Accedens. de Crimin. falſi. & c. Cùm inter R. 16.* junctâ Gloſsâ *℣. Epiſcopus munus. de Electio. & l. Cùm de indebito. ff. de Probat. & l. Divus. ff. de Reſtitut. in integr.* ubi reperitur, quòd præſumptio una fuerit ſublata per aliam. Concordant dicta ſuperiùs *Tit. 19. De Probationibus. §. 4. n. 76.* ubi generaliter notatur, & probatur, quòd ex probationibus fortior prævaleat, & plenior abſorbeat minùs plenam: idem ergo dicendum de præſumptionibus, veluti ſpecie quadam probationum ut ſic.

Declaratur etiam præſens Concluſio inductione. 79. Sic ignorantia facti alieni præſumitur, ubi ſcientia non probatur, juxta *Reg. 47. Jur. in 6.* & DD. communiter: tamen hæc ipſa præſumptio ibi eliditur ex alia præſumptione, quæ oritur vicinitatis, cohabitationis, ac hujuſmodi, *c. Quanto. 8. h. t.* Similiter furti præſumptio adverſus nautas,

cau-

caupones, & hujuſmodi, penes quos aliquid eſt deperditum, tollitur ab alia præſumptione, quæ provenit ex bona fama ipſorum. Maſcardus *cit. Concl. 1231. n. 3.* poſt Socinum *Conſil. 65. num. 20. volum. 1. Decium Conſil. 96.* Cravettam *Conſil. 40.* & alios. Ulteriùs præſumptio de his, quæ rarò eveniunt, tollitur per præſumptionem aliam de illis, quæ ut plurimùm contingunt, *arg. l. Nam ad ea. ff. de Legib.* & notat Maſcardus *loc. cit. n. 42.* allegans alios. Quamquàm hæc omnia prudenti Judicis arbitrio quoad caſus particulares ſint diſcutienda, & ſpectatis omnibus circumſtantijs regulanda. Quod ut clariùs pateat, ponuntur quædam Regulæ generales: unde

80. Reſp. II. Præſumptiones in genere, tolluntur per præſumptiones in ſpecie: nam *generi per ſpeciem derogatur*, juxta Reg. 34. Jur. in 6. cum concordantijs. Sic quamvis nemo præſumatur ſuum jactare, *l. Cùm de indebito. ff. de Probat.* ſi tamen creditor reddat debitori chirographum, præſumitur id factum animo remittendi debitum, *l. Labeo ait. ff. de Pactis*: idémque dicendum, ſi chirographum reperiatur cancellatum, niſi probetur contrarium, *l. Si chirographum. ff. de Probat.* Prior etenim præſumptio, ſeu quòd nemo præſumatur jactare ſuum, eſt generalis, poſterior autem ſpecialis: atqui præſumptiones ſpeciales vincunt alias generales. Bartolus *d. l. Cùm de in debito. ff. de Probat.* Alexander *Conſil. 150. num. 17. vol. 5.* poſt Baldum *in l. Sive poſſidetis. C. de Probation.* Sperellus *Deciſ. 136. Fori Eccleſiaſt. n. 45.* Card. Tuſchus *Litt. P. Concl. 613. num. 10.* Maſcardus *cit. Concl. 1231. n. 6. & 8.* allegans alios.

81. Reſp. III. Præſumptio naturæ, ſeu quæ eſt ſecundùm ordinem naturæ, fortior eſt contrarijs præſumptionibus, iſtíſque prævalet. Maſcardus *cit. Concl. 1231. n. 17.* & alij. Siquidem naturalia ſunt nobiliora, & priora his, quæ arte fiunt: ſimúlque præſumptio naturæ transfert onus probandi in adverſarium, juxta dicta paulò ſuperiùs *n. 40. 42. & ſeqq.* Unde etiam teſtibus, pro præſumptione naturæ deponentibus, magis eſt credendum, quam contrarium aſſerentibus. Baldus *c. In noſtra. n. 1. de Teſtib.* iſtud exemplificans in caſu, quo duo teſtes dicunt, quòd pater occiderit filium dolo malo, alij duo econtrà aſſerunt, quòd ex improviſo: iſti duo credibiliùs dicunt, ideóque probant, quia rerum natura eſt cum ipſis. Ita Baldus. Concordat Ancharanus *Conſil. 253. n. 3.* & Maſcardus *Concl. 1226. n. 7.* allegans alios.

82. Infertur proinde, quòd præſumptio honeſtior, recipienda ſit veluti fortior, habitâ potiſſimùm ratione perſonæ, & dignitatis. Bellamera *Conſil. 31. n. 10.* Sicut etiam in dubio magis credendum eſt teſtibus deponentibus de bonitate, quàm aliter aſſerentibus. Felinus *cap. ult. n. 11. h. t.* quia videlicet teſtes deponentes de bonitate, dicuntur deponere ea, quæ magis amica, & conſentanea ſunt naturæ. Maſcardus *loc. cit. n. 9.* poſt Cravettam *Conſil. 6. n. 63.*

83. Infertur ulteriùs, quòd concurrentibus pluribus præſumptionibus cæteroquin paribus, amplectenda ſit ea, quæ eſt excluſiva delicti; atque hæc, veluti honeſtior, magíſque conſentanea naturæ rationali, præponatur alijs præſumptionibus incluſivis delicti, ut pœna evitetur. Abbas *Conſil. 68. n. 3. vol. 1.* Sperellus *Deciſ. 108. Fori Eccleſiaſt. n. 53.* id probans ex *l. Merito. ff. Pro ſocio.* Farinacius *lib. 3. Praxis Criminal. quaſt. 85. n. 19.* Menochius *de Præſumptionib. lib. 5. præſumpt. 2. n. 22.* Maſcardus *Concl. 1231. n. 30. & ſeqq.* citans alios. Accedit tatio: quia dubia in meliorem partem ſunt interpretanda, *cap. 2. de Reg. Jur.* Simúlque nemo præſumitur malus, niſi probetur malus, *can. In cunctis. 11. q. 3. & cap. ult. de Scrutinio in ordin. faciend.* cum concordantijs: atqui non cenſetur delictum eſſe probatum, quando præſumptiones hinc inde militant; ergo.

Nec obſtat *cap. 1. h. t.* ubi non creditur illi, 84 qui *fraudulenter nocet amico ſuo, & cùm fuerit deprehenſus, dicit: Ludens feci.* Reſp. enim, hinc ſolùm ſequi, quòd omne maleficium præſumatur factum malo animo, niſi probetur contrarium, prout infrà *num. 95.* ampliùs dicetur. Talis autem ſufficiens probatio nequit eſſe ſola aſſertio illius, qui fraudulenter amico ſuo grave nocumentum intulit, ſi deprehenſus in facto velit ſe excuſare, & dicere: *Ludens feci.* Quis enim eſt teſtis idoneus in proprio cauſa, præſertim, ubi patens eſt malitia facti ſui? Aut quis ludos appellet, ex quibus gravia proximo damno oriuntur? Quinimò *Ludus quoque noxius in culpa eſt*, uti habetur *l. Nam ludus. ff. Ad Leg. Aquil.* Hinc tamen non ſequitur, quin in dubio, & quando non conſtat de delicto, ſeu illato alteri maleficio, prævalere debeant præſumptiones excluſivæ delicti alijs, quæ includunt delictum.

Rurſus infertur, quòd præſumptio benignior, 85 & partui ſeu proli favorabilior, ſit capienda, atque alijs præferenda, *arg. c. Eſtote de Reg. Jur.* Sperellus *Deciſ. 174. Fori Eccleſiaſt. n. 7.* Maſcardus *de Probat. Concl. 1231. n. 27.* aſſerens, præſumptiones, quæ proſunt filijs (ut putà, ſtantes pro eorum legitimitate) præ omnibus eſſe recipiendas. Adeò, ut etiamſi probetur, uxorem tempore conceptionis filij fuiſſe adulteram, nihilominùs filius præſumatur eſſe mariti ſui, adeóque legitimus; per textum *in l. Miles. §. Defuncto. ff. Ad Leg. Jul. de Adulter.* ac notat Abbas *c. Per tuas. n. 1. de Probat.* Menochius *de Arbitrar. Judic. caſ. 89. n. 20. & de præſumpt. lib. 6. præſ. 53. num. 2.* Maſcardus *de Probat. Concl. 789. n. 6.* allegans plures alios. Nec immeritò: nam eſt honorabilius, naturæque confórmius, quòd filius præſumatur ex legitimo matrimonio natus, quàm quòd dicatur vulgò conceptus.

Atque ob hanc ipſam rationem præſumitur 86 pro Viris litteratis, providis & honeſtis, quòd in ſuis negotijs ritè proceſſerint, donec oppoſitũ probetur, *c. In noſtra.* & Abbas *ibid. n. 3. de Procurat. & c. Cùm in juventute. 15. h. t. & c. Cùm dilectus. 9. de Fide inſtrument.*

Inſuper ſtat præſumptio pro publico Notario, quòd fideliter officium ſuum exercuerit, donec 87 contrarium concludenter probetur, *c. Ad audientiam.*

tiam. 13. de Præſcript. Ubi Gloſſa ℣. *Juratus*, & DD. Sperellus *Deciſ. 27. n. 11.* & alij.

88. Idémque dicendum de Judice procedente judicialiter, aut etiam extrajudicialiter in ijs, quæ extrajudicialiter ex officio præſtare poteſt : quia præſumitur, quòd juſtè proceſſerit. Secùs, ſi proceſſerit extrajudicialiter in actu, qui ſolet judicialiter exerceri : quia tunc non præſumitur pro Judice, veluti procedente non ſervato juris ordine; ut *c. Conquerente. 7. de Reſtitut. ſpoliat.* ubi Gloſſa *fin.* Abbas *n. 2. & 15.* & alij.

89. Reſp. IV. Præſumptio veriſimilior vincit minùs veriſimilem, *arg. c. Per tuas. 10. de Probat.* Alexander *Conſil. 132. n. 29. lib. 5.* Maſcardus *cit. Concl. 1231. n. 14. & 15.* allegans alios. Nam quod alienum à veriſimili, eſt quædam falſitatis imago. Baldus *L. 1. C. de Servis fugit.* Everardus *Loco. 11. à Veriſimili. num. 11.* Sperellus *Deciſ. 28. Fori Eccleſiaſt. n. 65.* citans Rotam *in Gerunden. Anniverſar. 9. Junij. 1586. coram Gypſio.* Unde quod fieri non conſuevit, non præſumitur factum, *arg. l. In obſcuris. ff. de Reg. Jur.* Sperellus *loc. cit. n. 66.* Quin etiam efficacior probatio requiritur ab eo, qui probare vult illud, quod non eſt veriſimile, *c. Quia veriſimile. 10. h. t.* juncto Summario, & DD. *ibid.*

90. Reſp. V. **Præſumptiones pro validitate actûs, præferuntur contrarijs præſumptionibus.** Ita Decius *c. Quoniam abbas. n. 16. de Offic. Delegat.* quem citat, & ſequitur Alexander Stiaticus *in Repetit. Extravag. Ambitioſæ. de Rebus Eccleſ. non alien.* Maſcardus *d. Concl. 1231.* poſt Cephallos *Conſil. 10. n. 14. lib. 1.* ubi inquit, quòd ex duabus contrarijs præſumptionibus illa prævalet, quæ facit valere actum; prout in ſimili, ubi ambigua eſt oratio, verba ita intelligenda ſunt, ut res, de qua agitur, valere poſſit potiùs, quàm perire, *c. Abbate. 25. de Verb. ſignif. & l. Quoties. ff. de Rebus dubijs*, cum concordantijs. Unde præſumptio illa, quâ dicimus, actum ita fuiſſe geſtum, ut omninò valeat, non autem ut pereat, eſt admodùm potens, *L. 3. ff. de Teſtament. milit.* & fortè cæteris validior, prout loquitur Menochius *de Præſumptionib. lib. 6. præſumpt. 4. n. 1.*

91. Quinimò præſumptio illa, quæ facit valere actum, eſt regina aliarum præſumptionum. Maſcardus *loc. cit. n. 25.* allegans alios. Ac proinde præſumitur pro validitate actûs, donec probetur invalidus, *l. Si poſt diviſionem*, junctâ Gloſſâ ℣. *Non poſſe. C. de Juris & facti ignorant.* Sperellus *Deciſ. 38. Fori Eccleſiaſt. n. 61.* Menochius *d. præſumpt. 4. n. 2. & ſeqq.* citans alios, & fuſiùs iſtud exemplificans, additis poſteà nonnullis limitationibus.

92. Reſp. VI. Præſumptio juris prævalet præſumptioni hominis, háncque tollit, niſi contrarium illius probetur. Ita Baldus *ad Rubric. de Præſumpt. num. 2.* aſſerens, quòd præſumptio legis faciat plenam probationem, cui eſt ſtandum, niſi contrarium probetur : præſumptio hominis econtrà ſemiplenam probationem faciat, cui non eſt ſtandum, niſi coadjuvetur. Maſcardus *cit. Concl. 1231. n. 39. & 40.* & concordant dicta ſuperiùs *§. præced. num. 48.* ubi dictum, quòd præſumptio juris ſit probatio liquidiſſima, donec contrarium probetur.

93. Reſp. VII. Præſumptiones vel maximè tolluntur per probationem in contrarium. Ita Abbas *c. Ex parte. n. 21. de Confeſſis*, & alij. Idque patet ex *c. Propoſuiſti. 4. de Probat.* ubi præſumptio ex juramento viri deprompta, eliditur per teſtimonium ſeptem mulierum de oppoſito deponentium. Accedit textus in *L. 1. C. Ad Leg. Cornel. de Sicarijs, & l. Si non convitij. C. de Injurijs*, ubi contra præſumptionem, quæ contra aliquem oritur, quòd malo animo quempiam occiderit, vel verba injurioſa animo injuriandi protulerit, expreſsè admittitur probatio in contrarium; & conſequenter per hanc tollitur ejuſmodi præſumptio.

94. Reſp. VIII. Præſumptiones hinc inde militantes, ac penitus æquales, ſeu quarum una penſatis omnibus non præponderat alteri, invicem ſe collidunt. Ita Abbas *c. Mulieri. n. 3. & c. Accedens. n. 3. de Crimine falſi.* Everardus *Loco 11. à Simili. n. 13.* Maſcardus *cit. Concl. 1231. n. 9. & 10.* allegans alios, atque inde concludens, quòd datâ paritate præſumptionum Reus obtinere debeat. Concordant dicta ſuperiùs *Tit. 19. De Probationibus. §. 4. n. 80. 82. & 83. ac ſeqq.* ubi hoc ipſum de Probationibus omninò æqualibus generatim declaratum fuit; excipiendo tamen hinc cauſas favorabiles, utpote in quibus ſtante æqualitate probationum ſecùs eſt dicendum, prout ibidem fuſiùs oſtenditur.

95. Quæritur III. Quid cenſendum de nonnullis Præſumptionibus in ſpecie, hoc Titulo relatis? Reſp. I. Omne maleficium præſumitur factum animo malo, niſi probetur contrarium. Ita textus *in cap. 1.* junctâ Gloſsâ *fin. h. t.* ubi non creditur illi, qui *fraudulenter nocet amico ſuo, & cùm fuerit deprehenſus, dicit, Ludens feci.* Unde Innocentius, Hoſtienſis, & Abbas *cit. cap. 1. num. 3. h. t.* notandum inquiunt, quòd malum, ſeu damnum, ſemper præſumatur factum malo animo, niſi contrarium probetur, vel prævaleat contraria præſumptio. Concordat textus *in L. 1. C. Ad Leg. Cornel. de Sicarijs*, ubi qui occidit hominem, tenetur probare, ſe non animo occidendi id feciſſe, ſed v. g. caſualiter; aliàs non evadit pœnas homicidarum. Et *l. Si non convitij. C. de Injurijs*, ubi verba de ſui natura injurioſa, præſumuntur animo injuriandi prolata, niſi contrarium probetur: nam *humanæ aures verba noſtra talia judicant, qualia foris ſonant*, ut dicitur *can. Humanæ aures. 22. q. 5.* His accedant dicta ſuperiùs *n. 84.*

96. Additur notanter, *niſi probetur contrarium.* Quia, ubi conſtat de maleficio, ſeu damno alteri illato; hoc ipſo, quòd primâ facie iſtud præſumatur malo animo factum, onus probandi contrarium incumbit illi, qui aſſerit, ſe non malo animo id feciſſe: ut putà, probando, quòd dederit operam rei licitæ, & caſualiter inde damnum proximo evenerit : vel allegando præſumptiones fortiores, quæ prævaleant prædictæ præſumptioni de malo animo. Nam, quòd contraria præſumptio

ptio poſſit tollere præſumptionem fraudis, patet ex *l. Item ſi obſtetrix. §. fin. & l. Item Mela. §. 1. ff. Ad Leg. Aquiliam*; & notat Innocentius, & Abbas, *ubi ſuprà*. Concordant dicta paulò ſuperiùs *n. 82. & 83.*

97. Reſp. II. Ex præteritis præſumitur circa futura. Textus eſt *in c. Mandata. 6. & c. Scribam eis. 9. b. t.* ubi Summarium, Gloſſa, & DD. communiter. Hinc ex bona converſatione in adoleſcentia, præſumitur puer bonus futurus in ætate virili, ac ſenectute, *c. Ex ſtudijs. 3 b. t.* ubi in hunc finem allegatur illud Parabol. cap. 20. *Ex ſtudijs ſuis intelligitur puer.* Quamquàm hæc ſit mera præſumptio, dum ex bona converſatione adoleſcentis, veluti ex idoneis argumentis, bonam de ipſo concipimus opinionem in futurum, quouſq; aliquid appareat in contrariũ, juxta illud Proverb. cap. 22. *Adoleſcens juxta viam ſuam, etiam cùm ſenuerit, non recedet ab ea* Nam pro certo iſtud non poſſumus ſcire, juxta illud Salomonis *Proverb. cap. 30.* ubi poſt tria ſibi difficilia (nempe poſt viam aquilæ in cælo, viam colubri ſuper petram, & viam navis in mari) quartum penitùs ſe ignorare profitetur, videlicet *viam viri in adoleſcentia ſua* Gloſſa *fin. cit. c. Ex ſtudijs. b. t.* Unde *can. Omnis ætas. 12. q. 1. legitur: Nihil incertius, quàm vita adoleſcentium.*

98. Deinde ex eo, quòd ex præteritis præſumatur circa futura, non præſumitur incontinens in ſenectute, qui in juventute vixit continens, donec probetur contrarium. Textus eſt *in c. Cùm in juventute. 15. b. t* ubi Gloſſa, & Doctores communiter. Similiter ex vita hactenus piè, & in exacta obſervantia Cæleſtium mandatorum transactâ, præſumere licet de ſubſequenti bona converſatione alicujus, *cit. c. Mandata. 6. b. t.* Quod intellige conformiter proximè dictis de præſumptione rationabili, donec probetur contrarium, non de certitudine.

99. Inſuper, atque in malam partem, ex præteritis præſumitur in futurum, juxta *c. Scribam eis. 9. b. t.* ubi illud S. Hieronymi *ſuper Oſee, cap. 8.* refertur: *Ex priùs datis, & neglectis apparet, quòd bas negligant.* Hinc Abbas *ibid. circa princip.* iſtud exemplificando inquit, eſſe notandum, quòd diu negligens in præterito, præſumitur, quòd erit negligens in futuro: & qui negligenter ſtuduit in Jure Canonico, præſumitur, quòd negligenter ſtudebit in Jure Civili. Atque ideò Prælatus non tenetur aſſiduè monere perverſum, ſeu negligentem, ex quo vehementer præſumere poteſt, ſe nihil profecturum: unde expedit quandoque tacere, ne mittat margaritas ante porcos, *can. Quando ergo. 11. q. 3.*

100. Concordat Reg. 8. Jur. in 6. *Semel malus, ſemper præſumitur eſſe malus:* intellige, *in eodem genere delicti*, ut explicat Gloſſa *ibid. in Caſu:* & niſi de emendatione appareat, *can. Ferrum. diſt. 50.* Atque hæc emendatio inter alia comprobatur, ſeu præſumitur ex eo, ſi criminoſus per lapſum triennij ab improbè factis abſtinuit, & in bonis honeſtiſque actibus ſe exercuit, *Auth. de Monachis. §. Sancimus ergo. Collat. 1.* eſtque jam dictum ſuprà *Tit. 20. De Teſtibus. §. 2. n. 56. & 57.*

101. His adde, quòd ex præteritis non ſolùm præſumatur circa futura, ſed etiam alijs modis, ac generatim tripliciter; ut notat Gloſſa *in cit. c. Scribam eis. ℣. Ex priùs datis.* & Abbas *ibid. n. 1. b. t.* Quandoque enim ex præteritis præſumitur circa præteritum: ut eſt exemplum *can. Quia ſunt culpæ. diſt. 28.* ubi ex eo, quòd mulier quædam non fuerit virgo, atque poſt ordinationem Titij in Diaconum non aſſumpſerit habitum religioſum, colligitur, quòd non fuerit uxor illius Titij. Quandoque verò ex præteris præſumitur circa præſens: uti fit, quando quæritur de fama alicujus; quia tunc præſumitur quis bonus, vel malus pro præſenti, ſecundùm vitam ſuam de præterito, niſi probetur mutatus, *arg. can. Quicunque. & can. Monachus verò. diſt. 77.* Quandoque ex præteritis præſumitur circa futura; ut *cit. c. Scribam eis. & c. Ex ſtudijs. & c. Mandata. b. t.* cum ſimilibus.

102. Quin etiam ex præſenti poteſt elici præſumptio, & quidem tripliciter. Quandoque enim ex præſenti præſumitur circa præſens: ut *can. Qui crimen. 6. q. 1.* ubi criminoſus de præſenti, ſi accuſet alterum, præſumitur non bono zelo accuſare, atque idcircò repellitur. Quandoque ex præſenti præſumitur in futurum: ut *can. Si quis Diaconus. diſt. 50.* cum ſimilibus. Quandoque etiam ex præſenti præſumitur in præteritum: ut *can. Cùm per bellicam. 34. q. 2.* Gloſſa, & Abbas *cit. c. Scribam eis. b. t.* & alij.

103. Reſp. III. Præſumitur contra eum, qui ſubterfugit judicium; & præſumitur pro illo, qui ſe offert judicio. Textus eſt *in c. Nullus. 4. b. t.* ubi Doctores communiter. Accedit ratio: quia in judicio debet unicuique reddi, quod ſuum eſt, *l. Juſtitia. ff. de Juſtit. & jur.* Ideóque *nullus dubitat* (ut loquitur Pontifex in citato textu) *quòd ita judicium nocens ſubterfugiat* (diffidendo videlicet de juſtitia ſuæ cauſæ, ſeu ne condemnetur) *quemadmodùm ut abſolvatur, qui eſt innocens, quærit:* quia nimirum confidit de juſtitia ſuæ cauſæ, ſicque ſe abſolvendum ſperat, ac deſiderat. Concordat *can. Decernimus. 3. q. 9.* ubi dicitur: *Manifeſtum eſt* (præſumptivè, ut explicat Gloſſa) *confiteri eum de crimine, qui indulto, & toties delegato judicio, purgandi ſe occaſione non utitur.*

104. Hinc fit, quòd fuga cujuſpiam poſt patratum ſcelus, fermè ſemper contra fugientem faciat magnam ſuſpicionem, ſeu præſumptionem; ut *l. Raptores. §. Sin autem poſt commiſſum. ff. de Epiſcop. & Cleric. & l. Impuberibus. §. Prætereà. ff. de Suſpect. tutor.* ubi Gloſſa ℣. *Sententia ſua.* Bartolus *l. Quis ſit fugitivus. §. Sicuti. ff. de Ædilitio Edicto.* Jaſon *in Repetit. l. Admonendi. num. 167. ff. de Jurejurand.* Farinacius *lib. 1. Praxis Criminal. quæſt. 48. num. 1. & ſeqq.* Maſcardus *de Probat. Concl. 820. num. 1. & ſeqq.* allegans plurimos alios: quamvis *num. 10.* cum communi

alio-

aliorum notet, quòd licèt fuga magnam ſuſpicionem, ſeu præſumptionem cauſet, non tamen faciat ſemiplenam probationem.

105. Additur tamen, *fermè ſemper contra fugientem facit præſumptionem &c.* Fallit enim hoc, & fuga nullam facit præſumptionem contra fugientem, quando apparet alia cauſa rationabilis diſcedendi: quia in dubio, quod benignius eſt, præferri debet; ſicque fuga, ſeu diſceſſio illa, in meliorem partem accipi; *c. Odia. 15. de Reg. Jur. in 6. & l. Merito. ff. Pro Socio*, cum ſimilibus. Jaſon, *ubi ſuprà, num. 169.* pluribus modis iſtud exemplificans. Maſcardus *cit. Concl. 820. num. 11.* Farinacius *d. quæſt. 48. n. 44. & 56.* Pirhing *h. t. n. 31.* & alij, apud quos plura circa materiam de Fuga.

106. Reſp. IV. Qui ex duobus illatis, ſeu ſibi objectis unum duntaxat negat, alterum affirmare, ſeu tacitè confiteri præſumitur. Ita Textus, Summarium, & Doctores *in c. Nonne benè. 5. h. t.* ubi S. Gregorius *Homil. 18. in Joan.* aſſerit, quòd Chriſtus Dominus *Joan. cap. 8.* cui duo illata fuerunt, *unum negavit, alterum tacendo conſenſit.*

107. Accedit ratio: quia, *qui tacet, conſentire videtur*, juxta Reg. 43. Jur. in 6. quæ Regula procedit præcipuè in facto concupiſcibili, & honorabili, ſecundùm Gloſſam *in c. Is qui tacet. eod. in 6.* quale factum honorabile, juxta verum ſenſum fuerat, quòd Chriſtus ſit *Samaritanus*, quod interpretatur *Cuſtos*, ut explicat D. Gregorius *loc. cit.* Aliàs verò diligenter conſiderandæ ſunt circumſtantiæ, quæ tales eſſe poſſunt, ut iſthæc præſumptio locum non habeat: nam, ut alia taceantur, ſi per meâ prohibitionem prohibere non poſſum illud, quod fit, tunc taciturnitas mihi non obeſt, nec cenſeor conſentire, *l. Sæpe. ff. de Re judicat.* ac notat Gloſſa *cit. c. Nonne benè. ℣. Tacendo. h. t.*

108. Reſp. V. Vicinus præſumitur ſcire ea, quæ ſunt geſta in vicinia. Ita Textus, Summarium, Gloſſa, & Doctores *in c. Quoſdam. 7. h. t.* Quamquàm hoc eſſe intelligendum de factis illis, quæ ſunt communiter nota in loco illo; adeò, ut tunc non facilè ſit admittendus, volens, probare ignorantiam per proprium juramentum; rectè notet Abbas *cit. c. Quoſdam. num. 3. h. t.* & Menochius *de Præſumpt. lib. 6. præſumpt. 24. num. 10.* allegans alios. Secùs, quando factum vicini non eſt communiter notum in loco: quia tunc creditur ipſi ſuam ignorantiam alleganti, juxta Reg. 47. Jur. in 6. *Præſumitur ignorantia, ubi ſcientia non probatur.* Dummodò quis ex officio ſuo non tenebatur inveſtigare: quia in iſto præſumeretur ſcientia, *arg. c. Innotuit. 20. de Electïon.* ac notat Abbas *cit. n. 3.*

Huc accedit alia Præſumptio, de qua fit mentio *c. Quantò. 8. h. t.* videlicet, quòd præſumitur factum notum in vicino loco, quod eſt notum in remoto. Quia tamen concurrentibus certis circumſtantijs hæc ipſa præſumptio poteſt fallere, hinc contra eam admittitur probatio in contrarium: licèt enim ſit præſumptio juris, non tamen eſt præſumptio juris & de jure. Gloſſa *cit. c. Quantò, ℣. Non potuit.* & Abbas *ibid. n. 1. h. t.* & alij. 109.

Poſſent hoc loco etiam adduci quædam Præſumptiones Juris Civilis, quarum plures refert Quido Papæ *Tractatuum tom. 4. tract. de Præſumptionibus*; ac præſertim Andreas Alciatus, *eod. Tom. 4. tract. de Præſumptionibus*, ubi univerſim ſub tribus diſtinctis Regulis centum triginta quatuor ejuſmodi præſumptiones allegat, fuſéque explicat. Verùm ne videamur falcem mittere in meſſem alienam, harum explicatio convenientiùs relinquitur Juris Civilis Interpretibus: poterit etiam, ſi placuerit, videri Jacobus Menochius in ſuo præclariſſimo *Tomo De Præſumptionibus*, ubi de his per integros ſex libros eruditiſſimè diſcurrit. 110.